

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Abstract:

Σκοπός της διπλωματικής διατριβής μας, είναι η εξέταση της Υψηλής Στρατηγικής στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου (εφεξής ΝΑ Μεσόγειος) μεταξύ των ετών 1967-1983 και αναφορικά με τον ρόλο που διαδραματίζουν η Ελλάδα, η Τουρκία και η συνεπαγωγή τους στο Κυπριακό Πρόβλημα. Βασική υπόθεση εργασίας μας, αποτελεί ότι η πρόσληψη του Κυπριακού Προβλήματος είναι, πρωτίστως, ένα ζήτημα Υψηλής Στρατηγικής που εδράζεται στο Διεθνές Σύστημα και στο ευρύτερο υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου. Βασική μας αποστολή, είναι ο έλεγχος της ως άνω υπόθεσης με τα εργαλεία που μας παρέχουν η Στρατηγική, η θεωρία και μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων, η διεθνής εμπειρία (στρατιωτική και διπλωματική Ιστορία) που θα αντλήσουμε από μια επιλογή ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας. Για να καταστεί κάτι τέτοιο εφικτό, κρίνεται σκόπιμη η θεωρητική προσέγγιση και παρουσίαση της Στρατηγικής (και της Υψηλής Στρατηγικής), οι πολιτικές, στρατιωτικές και διπλωματικές πτυχές του Κυπριακού Προβλήματος, τουλάχιστον σε σχέση με την χρονολογική οριοθέτηση που θέτουμε, η Στρατηγική της Ελλάδος και της Τουρκίας και τέλος, οι διάφορες πτυχές του διεθνούς συστήματος μεταξύ των ετών 1967-1983.

Σε θεωρητικό επίπεδο θα βασιστούμε στην έννοια της Στρατηγικής, όπως αυτή έχει αναλυθεί από τους σημαντικότερους θεμελιωτές της, στην παράδοση του Κλασικού και Δομικού Ρεαλισμού, στις επιμέρους πολιτικές, διπλωματικές και στρατιωτικές πτυχές που απορρέουν από το σύνολο των επιλογών Στρατηγικής των εμπλεκομένων μερών, στην περιοχή και το χρονολογικό πλαίσιο εξέτασής μας. Θα αναφερθούμε τέλος, στον ρόλο που διαδραματίζει για το Κυπριακό Πρόβλημα η ύπαρξη της “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου” (εφεξής, “ΤΔΒΚ”) καθώς και μια σειρά σκέψεων που προκύπτουν από την δημιουργία ενός τέτοιου “κράτους”. Στόχος μας είναι η ολοκληρωμένη θεωρητική παρουσίαση-ορισμός της έννοιας της Υψηλής Στρατηγικής και η επαλήθευση ή διάψευση, βάσει της εμπειρικής και περιπτωσιολογικής μας ανάλυσης, της πρόσληψης του Κυπριακού Προβλήματος ως ζητήματος Στρατηγικής.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές
Α' Μέρος:

1. Εισαγωγικά:

Για να αναλύσουμε την ευρύτερη περιοχή του υποσυστήματος της ΝΑ Μεσογείου καθώς και τις στρατηγικές πτυχές του Κυπριακού Προβλήματος, οφείλουμε να περιδιαβούμε στις θεωρητικές προσεγγίσεις της Στρατηγικής και της Υψηλής Στρατηγικής. Το να αποδώσει κανείς το ακριβές περιεχόμενο των όρων, μπορεί να αποβεί δύσκολο καθότι αποτελούν ένα ξεχωριστό επιστημονικό κλάδο σε σχέση με τις Διεθνείς Σχέσεις, όπως τονίζει χαρακτηριστικά ο Brodie¹ (World Politics 1949) και ο Κώνστας² (Σάκκουλας 1983). Ωστόσο, υπάρχει μια μακρά παράδοση, μεταπολεμικά, στον τρόπο πρόσληψης της έννοιας της Στρατηγικής που σχετίζεται με το διαχρονικό έργο³ του *Carl von Clausewitz, Vom Kriege*. Ο μεγάλος Πρώσος στρατιωτικός και θεωρητικός, συνέλαβε και ανέλυσε την έννοια της Στρατηγικής εντάσσοντας την σε ένα πολιτικό πλαίσιο. Θεώρησε τον Πόλεμο, ως εργαλείο πολιτικής, “..την συνέχιση της Πολιτικής με άλλα μέσα”⁴. Η προηγούμενη διαπίστωση, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως σφράγισε τον δυτικό τρόπο σκέψης αναφορικά με την ανάπτυξη της Στρατηγικής σε σχέση με τον Πόλεμο αλλά και ανεξάρτητα με τον τελευταίο. Ο Clausewitz, διαπίστωσε, ο ίδιος μεθοδολογικά, πως “Πολλοί θεωρούν πως η Πολιτική έχει απαιτήσεις από τον Πόλεμο, η διεξαγωγή του οποίου δεν μπορεί να ικανοποιήσει. Αλλά η φύση της Πολιτικής γνωρίζει ποια μέσα θα χρησιμοποιήσει για να εκπληρώσει τους σκοπούς της, και αυτό είναι μια βασική αρχή της”⁵. Η διαχρονικότητα του έργου του Clausewitz, κατά την άποψη μας, εδράζεται επίσης στην κατανόηση της φύσης της σύγκρουσης και του πολέμου ως πολιτικού φαινομένου, η προσφυγή στον οποίο απαιτεί ακριβή γνώση και αντίληψη των επιμέρους πολιτικών, οικονομικών και στρατιωτικών παραμέτρων μεταξύ φίλων και εχθρικών δυνάμεων. Η γνώση αυτή, δείχνει να θεμελιώνει, σε ένα πρωταρχικό επίπεδο, τους προσδιοριστικούς όρους της έννοιας της Στρατηγικής, μια θεμελιώδη σχέση μέσων-σκοπών (χρησιμοποίηση μέσων, για την εκπλήρωση σκοπών). Av

¹ Bernard Brodie, Strategy as a Science, World Politics Vol. 1, no 4, 1949.

² Κώνστας Δημήτρης, Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων, Σάκκουλας 1983, Αθήνα-Κομοτηνή. 123-124.

³ Carl Von Clausewitz, Vom Kriege, Princeton University Press, 1976.

⁴ Clausewitz 1976, 550-561.

⁵ Clausewitz 1976, 566-573.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

κάνουμε την υπόθεση ότι η (στρατιωτική) Στρατηγική αποτελεί μια διαδικασία χρήσης στρατιωτικών μέσων (στρατιωτική ισχύς) για την επίτευξη πολιτικών στόχων, τότε συμπεραίνουμε πως η Στρατηγική μπορεί να οριστεί αναφορικά με ένα τέτοιο πλαίσιο, αλλά να μην διαστρεβλωθεί σε σχέση με την πολιτική και εν γένει στρατιωτική Στρατηγική με έναν ευρύτερο τρόπο. Ως εκ τούτου, ο Clausewitz έκανε λόγο για “σημείο αποκορύφωσης (ή τελικό σημείο) της νίκης του επιτιθέμενου”⁶ θεμελιώνοντας έτσι μια σχέση ισορροπίας, η οποία πολλές φορές στην διεθνοπολιτική εμπειρία (και στην στρατιωτική Ιστορία) όταν διαταράχτηκε απέφερε⁷ καταστροφικά αποτελέσματα.

Το Vom Kriege, σαν corpus classicus της ανάλυσης της σύγκρουσης εν γένει, μας δίνει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές για τον ορισμό της έννοιας της Στρατηγικής. Εμείς θα αποδώσουμε το περιεχόμενο της τελευταίας καθώς και της Υψηλής Στρατηγικής με γνώμονα την ρεαλιστική προσέγγιση θεωρητικών⁸ όπως ο Liddell Hart, ο Lawrence Freedman, ο Colin Gray, καθώς και Ελλήνων μελετητών όπως ο Ήφαιστος, ο Πλατιάς κα. Οφείλουμε να παραθέσουμε επίσης τους λόγους που, επιστημονικά και μεθοδολογικά, καθιστούν ένα τέτοιο εγχείρημα μη εύκολη διαδικασία. Καταρχήν, ο ίδιος ο Clausewitz, τόνιζε την “απλότητα που διακρίνει την Στρατηγική...”⁹ αλλά εξίσου τόνιζε “την έλλειψη ευκολίας ως προς την ακριβή εφαρμογή της”. Οι κυριότεροι λόγοι δυσκολίας που εντοπίσαμε είναι:

1. Η Στρατηγική δεν είναι αποκλειστικά μόνο άσκηση πολιτικής ή διεξαγωγή πολέμου, είναι μια γέφυρα¹⁰ που ενώνει τα δύο αυτά κρίσιμα σημεία. Μια τέτοια άποψη δικαιολογεί απόλυτα τα εμπειρικά παραδείγματα νικηφόρων μαχών (στρατηγικές νίκες) σε Πολέμους που χάθηκαν.
2. Υπάρχει μεγάλη σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των επιμέρους διαστάσεων και επιπέδων της Στρατηγικής και της (όπως θα δούμε) Υψηλής Στρατηγικής, πράγμα που καθιστά την φύση της έννοιας ιδιαίτερα σύνθετη.

⁶ Clausewitz 1976, 573.

⁷ Βλέπε πχ ύστατο σημείο προέλασης του Γερμανικού Στρατού στο Ανατολικό Μέτωπο μεταξύ των 1941-1942. αναλυτική επίσης παρουσίαση αυτής της διαστρέβλωσης και των συνεπειών της δεξ Gray Colin, Clausewitz rules, OK? The Future is the Past, with GPS, British International Studies Association, 1999, 161-164.

⁸ Δες αναλυτική παράθεση στην Βιβλιογραφία.

⁹ Clausewitz 1976, 550-555.

¹⁰ Brodie 1949, 450-467.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Α. Στρατηγική: (Έννοιες-Περιεχόμενο)

Σημαντική κριτική στο έργο του Clausewitz η οποία άσκησε μεγάλη επιρροή στην διαμόρφωση του θεωρητικού πλαισίου της Στρατηγικής, άσκησε ο Liddell Hart¹¹ μέσω του έργου του *Strategy: the Indirect Approach*. Βαθεία απαισιόδοξος αναφορικά με το ζήτημα της διατήρησης της Ειρήνης στο διεθνές σύστημα, ο Hart άσκησε κριτική στο έργο του Clausewitz και στην έννοια της αποφασιστικής (και κατ'έκταση κατά μέτωπο) μάχης. Έχοντας ο ίδιος ως προσωπική εμπειρία το Δυτικό μέτωπο του Α' ΠΠ και τα καταστροφικά αποτελέσματα των συγκρούσεων που απέρρεαν από την εφαρμογή των αρχών του Πρώσου Στρατηγού εξέτασε νέα επίπεδα ανάλυσης όπως η σχέση αποφασιστικότητας-οφελών (κέρδη-απώλειες). Από το τελευταίο, προέκυψαν νέες έννοιες όπως η *ευελιξία*, το *θάρρος* και *ικανότητα* που ο συνδυασμός των οποίων εισήγαγε τον όρο της *έμμεσης προσέγγισης*¹². Ο Hart δείχνει να έχει αφομοιώσει την πολιτικοκοινωνική αντίληψη του Πολέμου του Clausewitz αλλά παράλληλα πρωτοπορεί, προτείνοντας μια μέθοδο και όψη της Στρατηγικής που βασίζεται στον ελιγμό παρά στην ευθεία σύγκρουση, στην υπερκέραση του αντιπάλου εδαφικά και ψυχολογικά έναντι της αποφασιστικότητας και στην αποτελεσματικότητα αναφορικά με την σχέση μέσων-σκοπών (μείωση κινδύνου, ελαχιστοποίηση απωλειών).

Να σημειώσουμε ότι οι πρωτοπόρες ιδέες του L. Hart κυριάρχησαν την χρονολογική περίοδο γραφής των, επηρεάζοντας καταλυτικά¹³ τους Γερμανούς θεωρητικούς του “Κεραυνοβόλου Πολέμου” (Blitzkrieg), καθώς και τις νεότερες γενεές θεωρητικών της Στρατηγικής.

Ο ορισμός και θεωρητικός εμπλουτισμός της έννοιας της Στρατηγικής ήταν μια σύνθετη, χρονολογικά και επιστημονικά, διαδικασία, η οποία στο σύνολο της, εμπερικλείει το σύνολο της διεθνούς εμπειρικής ζωής και συγκεκριμένα των

στοιχείων εκείνων που απορρέουν από το διεθνές σύστημα, από την σύγκρουση και τον πόλεμο καθώς και από τα επιμέρους συστατικά στοιχεία των κρατών που αφορούν την ιστορία τους, τις πολιτιστικές τους παραστάσεις, την ιδεολογία καθώς

¹¹ Liddell Hart, *Strategy: the Indirect Approach*, Faber and Faber 2003, London.

¹² Hart 2003, 32-74.

¹³ Δες επίσης, Peter Paret, *Οι Δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής*, Τουρικής 2004, Αθήνα. 223-224.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

και διάφορους προσδιοριστικούς παράγοντες όπως η οικονομική και τεχνολογική κατάσταση των.

Για να αποδώσουμε τις έννοιες της Στρατηγικής και της Υψηλής Στρατηγικής, οφείλουμε να κάνουμε αναφορά σε όλα τα προσδιοριστικά κριτήρια εκείνα που συμβάλλουν στην γέννηση-διαμόρφωση της καθώς και στην συνεπακόλουθη εφαρμογή της. Η περιεκτική, αλλά ακριβής, ανάγνωση αυτών των κριτηρίων θα μας οδηγήσει σε ορθό προσδιορισμό της έννοιας και ταυτόχρονα, σε αναγνώριση των επιμέρους επιπέδων της.

Η παράδοση της προσέγγισης για την Στρατηγική των Sun Tzu¹⁴ και Clausewitz, μας οδηγεί σε μια γενική απόδοση του ορισμού σε σχέση με την διαδικασία της σύγκρουσης (εν γένει) και του Πολέμου ως διαδικασία συνυφασμένη, αφενός μεν με την φύση της διεθνούς πολιτικής και αφετέρου, με την ανθρώπινη υπόσταση. Υπό αυτό το πρίσμα, διαφαίνονται τα προσδιοριστικά κριτήρια της Στρατηγικής (σε στρατιωτικό επίπεδο) αλλά και τα στοιχεία εκείνα που διαφοροποιούν την Στρατηγική από την Υψηλή Στρατηγική. Ως Στρατηγική σε ένα ολιστικό επίπεδο πρόσληψης θα ορίζαμε την *συλλογική σχέση μέσων-σκοπών*¹⁵ (συνολικός συνδυασμός μέσων) για την επίτευξη προκαθορισμένων σκοπών που άπτονται της πολιτικής ηγεσίας ή, στο στρατιωτικό επίπεδο, η χρήση ισχύος (με στρατιωτικά μέσα) για την επίτευξη των στόχων της πολιτικής. Επειδή στόχος μας είναι η ανάλυση και παρουσίαση της Υψηλής Στρατηγικής, οφείλουμε να παρουσιάσουμε τα επιμέρους επίπεδα της Στρατηγικής καθώς και τις προσδιοριστικές γεννεσιουργές αιτίες ώστε να καταλήξουμε στα εμφανή σημεία διαφοροποιήσεων των δύο όρων.

Αναπόφευκτα, αυτό που μπορεί να αντλήσει κανείς μελετώντας κείμενα κλασικών στρατηγιστών ή αναλυτών των διεθνών σχέσεων, είναι πως υπάρχει μια άρρηκτη σύνδεση μεταξύ των εννοιών της Στρατηγικής, του Πολέμου, της ισχύος-συμφέροντος καθώς και της ασφάλειας και του τρόπου πρόσληψής της από τα κράτη.

Παράλληλα, διακρίνονται δύο σημαντικά επίπεδα ανάλυσης¹⁶ της Στρατηγικής, ένα μακροσκοπικό και ένα μικροσκοπικό τα οποία συνδέονται με την ύπαρξη ή μη σύγκρουσης στο διεθνές περιβάλλον (Περίοδοι Ειρήνης/μάκρο-επίπεδο, Περίοδοι

¹⁴ Sun Tzu, The art of War, Oxford University Press, 1963.

¹⁵ Gray Colin, Strategic Culture as context: The first generation of Theory strikes back, Review of International Studies, Vol. 25, No. 1, January 1999.

¹⁶ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, Ποιότητα 2001, Αθήνα.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

πολέμου/μικρο-επίπεδο). Ο Πόλεμος, όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Κονδύλης¹⁷ (*Θεωρία του Πολέμου, 1999*), επιδρά στην διαμόρφωση της Στρατηγικής διαχρονικά, ιδιαίτερα δε στον τρόπο διαμόρφωσης της αναφορικά με τα επίπεδα ανάλυσης (πχ η διαφοροποίηση των στρατιωτικών στρατηγικών-τακτικών εξαιτίας της έλευσης και βελτιστοποίησης της πυρύτιδας). Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε ότι εκτός του Πολέμου υπάρχει μια σειρά παραγόντων, εξίσου σημαντικών, όπως το Κράτος συνολικά σαν πρωταγωνιστής του διεθνούς συστήματος, οι τεχνολογικές, οικονομικές, πολιτιστικές, ψυχολογικές και παραμέτροι που αποτελούν για την χάραξη (making) και εφαρμογή (implementation) της Στρατηγικής κατευθυντήρια αρχή.

B. Στρατηγική και Διεθνείς Σχέσεις:

Αν μπορούσαμε να κάνουμε μια παρομοίωση μεταξύ της θεωρίας των διεθνών σχέσεων και της στρατηγικής που να δείχνει την αντιστοιχία αλλά και την σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των δύο κλάδων θα ήταν η εξής: Κανείς δεν ανάλυσε τόσο ολοκληρωμένα την Στρατηγική και τις Διεθνείς Σχέσεις όσο ο Clausewitz και ο Morgenthau¹⁸ πράξαν με τρόπο διαδραστικό και με τάση διατήρησης μιας διαχρονικότητας. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Gray¹⁹, “...Ο τρόπος αντίληψης του Πολέμου ιδωμένος από την κλασική ρεαλιστική σκοπιά αντανακλά την έννοια της Στρατηγικής όπως αυτή συνελήφθη στο μυαλό του Clausewitz, του Morgenthau και του Aron”. Κάνοντας την υπόθεση πως ο Ρεαλισμός²⁰ αποτελεί την κυρίαρχη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων στις μέρες μας, ας τον συνδέσουμε με την στρατηγική (συνολικά

σαν έννοια σε πρώτο επίπεδο). Στο σημείο αυτό, οφείλουμε να παραθέσουμε συνοπτικά, τις ευρέως παραδεγμένες αρχές που προτάσσει ο κλασικός Ρεαλισμός²¹:

¹⁷ Παναγιώτης Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, Θεμέλιο 1999, Αθήνα. σελ. 139-149.

¹⁸ Hans Morgenthau, *Politics Among Nations*, 6th edition, New York: McGraw Hill, 1985.

¹⁹ Όπως υπ. αρ. 7. σελ. 166-169.

²⁰ Ο Παραδοσιακός (Traditional Realism) και ο Δομικός Ρεαλισμός/Νεορεαλισμός (structural Realism/Neorealism) σαν σύγχρονες θεωρητικές εκφάνσεις του Ρεαλισμού στην εποχή μας.

²¹ Αντλούμε την προσέγγιση αυτή των αρχών από το έργο του Morgenthau, *Morgenthau Hans, Politics Among Nations*, 6th edition, New York: McGraw Hill, 1985. και από τον Πλατιά, Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εστία Αθήνα, 2007. σελ. 58-67.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

1. Τα κράτη, αποτελούν τον βασικό δρώντα-πρωταγωνιστή του διεθνούς συστήματος και κατ' επέκταση, το αντικείμενο μελέτης-εξέτασης των διεθνών σχέσεων.
2. Το διεθνές σύστημα διακατέχεται από μια αναρχία η οποία πηγάζει από την έλλειψη μιας (υπερκρατικής) ρυθμιστικής εξουσίας και επιδρά στην συμπεριφορά τους .
3. Εξαιτίας της αναρχίας που διακατέχει το διεθνές σύστημα, τα κράτη έχουν τάσεις ανταγωνισμού, σύγκρουσης και απορρύθμισης που απορρέει από το επονομαζόμενο και δίλημμα ασφαλείας²² (security dilemma) μεταξύ των.
4. Βασική επιδίωξη των κρατών (θα το συνδέσουμε με την στρατηγική στην συνέχεια) είναι η αύξηση της *ισχύος* με την ταυτόχρονη προσπάθεια μείωσης του κόστους που προκύπτει από αυτή την διαδικασία (sensitivity cost²³). Αυτό το δεδομένο, απαιτεί από τα κράτη να λειτουργούν με ένα κριτήριο ορθολογισμού, γιατί τα λάθη επιφέρουν συνέπειες.

Από τις ως άνω παραδοχές του Ρεαλισμού, προκύπτουν μια σειρά εννοιών αλλά και σκέψεων που μπορούν να σχετιστούν με την έννοια της Στρατηγικής, και να μας βοηθήσουν στην κατανόηση των δημιουργών αιτιών της καθώς και των επιπέδων της. Καταρχήν, η έννοια της *Ισχύος* αποτελεί το διακύβευμα της Στρατηγικής καθότι εδράζεται στην θεμελιώδη σχέση μέσων-σκοπών. Τα κράτη στο διεθνές περιβάλλον επιδίδονται σε έναν συνεχή αγώνα αύξησης της ισχύος τους, πράγμα που επιτυγχάνεται μέσω της αποτελεσματικότητας που παρέχει η Στρατηγική. Η αύξηση της ισχύος, οδηγεί παράλληλα, σύμφωνα με τον κλασικό ρεαλισμό²⁴, στην ύπαρξη ανταγωνιστικότητας από την οποία πηγάζουν τάσεις ανταγωνισμού και σύγκρουσης μεταξύ των κρατών. Η κλασική ρεαλιστική προσέγγιση αποδίδει στην προσπάθεια για αύξηση ισχύος, ταυτόχρονα, το μέσο και

τον σκοπό και συχνά η προσπάθεια αυτή μετατρέπεται σε αυτοσκοπό. Στο σημείο αυτό, η ρεαλιστική σκοπιά αποτέλεσε αντικείμενο κριτικής των θιασωτών του Δομικού Ρεαλισμού (με προεξέχοντα τον Waltz²⁵) οι οποίοι εξετάζουν κατεξοχήν τον

²² Πλατιάς 2007, σελ. 57.

²³ Kenneth Waltz, Theory of International Politics, Addison Wesley 1979. σελ. 48-104.

²⁴ Πλατιάς 2007, σελ. 59-61.

²⁵ Waltz 1979, σελ. 118-124.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

τρόπο σύλληψης του μέσου για την εκπλήρωση του σκοπού και εισάγουν ένα συστημικό επίπεδο ανάλυσης²⁶ το οποίο εμπερικλείει δεδομένα όπως η ανάλυση-μελέτη του διεθνούς συστήματος, η απειλή και η ασφάλεια, η ανάλυση των τάσεων που αφορούν τον συσχετισμό δυνάμεων. Αν συνδέαμε τώρα, την θεωρία του Δομικού Ρεαλισμού με την στρατηγική (και πιο συγκεκριμένα με την στρατηγική συμπεριφορά-προσανατολισμό των κρατών) θα φτάναμε στο συμπέρασμα πως τα επίπεδα ανάλυσης της Στρατηγικής είναι τρία και αφορούν:

Το συστημικό²⁷ επίπεδο ανάλυσης που αφορά την στρατηγική συνολικά σαν σχέση μέσων-σκοπών αναφορικά με το διεθνές σύστημα.

Το κρατικό επίπεδο ανάλυσης που αφορά στην διαμόρφωση και εφαρμογή της στρατηγικής (στρατιωτικής και υψηλής) και

Το ατομικό επίπεδο ανάλυσης.

Γ. Στρατηγική ως διαλεκτική σχέση:

Όλες οι θεωρητικές προσεγγίσεις της Στρατηγικής από την εποχή του Clausewitz ως τις νεότερες προσεγγίσεις του Marx και του Engels, και την έλευση της ατομικής εποχής, αντιμετωπίζουν την τελευταία τόσο ως μια δυναμική διαλεκτική σχέση όσο και ως μια αμιγώς πολιτική πρακτική στο θεσμικό επίπεδο συγκρότησης του Κράτους²⁸. Η κυρίαρχη τάση²⁹ αναφορικά με την αντιμετώπιση της Στρατηγικής

σαν διαλεκτικής σχέσης εδράζεται στην επιστημονική προσέγγισή της από τους Μαρξιστές φιλοσόφους, καθώς και από την επίδραση της επαναστατικής πρακτικής διάφορων κινημάτων κατά την διάρκεια των ανταποικιακών πολέμων. Ωστόσο, η ίδια η επίδραση του έργου του Clausewitz ουσιαστικά, διαμόρφωσε μια άρρηκτη

²⁶ Πλατιάς 2007, σελ. 62-63.

²⁷ Αν αναλογιστούμε τον τρόπο πρόσληψης του εθνικού συμφέροντος συνολικά σε σχέση με την διαδικασία ορθολογισμού που διέπει τα κράτη στο διεθνές σύστημα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η Στρατηγική είναι η γέφυρα που συνδέει την γέννηση και διαμόρφωση του συμφέροντος (σκοπός) στο εσωτερικό επίπεδο ανάλυσης (ενδοκρατικά) με τα μέσα που επιλέγει το κράτος για την διασφάλιση αυτού, καθώς και των πιθανών συνεπειών (sensitivity cost) που προκύπτουν από αυτή την απόπειρα διασφάλισης.

²⁸ Θεωρούμε σαν χρονολογική αφετηρία ενασχόλησής μας με την Στρατηγική, στην εν λόγω εργασία, την μετά-Ναπολεόντια εποχή, στην οποία έχουν πλέον καθιερωθεί, πέραν των βάσεων του εθνικά κυρίαρχου Κράτους (westphalian State) οι εθνικά ομοιογενείς στρατοί.

²⁹ Για την ανάλυση της έννοιας της τάσης (κυρίαρχη τάση, πολλαπλές τάσεις) δες Κοτζιάς Νίκος, Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος Εθνικό Κράτος και Παγκοσμιοποίηση, Καστανιώτης Αθήνα, 2003. σελ. 73.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

σύνδεση μεταξύ της σχεδίασης της Στρατηγικής και της πρακτικής εφαρμογής της με την διεξαγωγή του Πολέμου· μια σχέση που είναι αν μη τι άλλο, διαλεκτική. Η διεξαγωγή του Πολέμου όμως, όπως και ο ίδιος ο Πόλεμος σαν έννοια είναι απόλυτα συνυφασμένη με την ανθρώπινη φύση, καθότι η τελευταία διακατέχεται από εγγενή επιθετικότητα και βία³⁰. Τί είναι αυτό όμως που συνδέει την ύπαρξη διαφόρων στρατών, την οργανική ή μη ένταξη τους στον τρόπο λειτουργίας των κρατών³¹ ή τέλος τον τρόπο διεξαγωγής των διαφόρων επιχειρήσεων; Αναμφισβήτητα η διαλεκτική σχέση που αντιπροσωπεύει η Στρατηγική, αλλά ακόμη περισσότερο, η αντιμετώπιση της τελευταίας ως Πολιτικής Πρακτικής.

Πράγματι, μεγάλη σημασία αποδίδεται στον τρόπο που ο πολιτικός άνδρας³² αντιλαμβάνεται τον εαυτό του σαν διαμορφωτή Στρατηγικής³³. Η αλληλένδετη σχέση Πολιτικής-Στρατιωτικών με την σαφή υπαγωγή των δευτέρων στους πρώτους αποδίδει το μήνυμα του Clausewitz για την αντιμετώπιση του Πολέμου ως πολιτικού φαινομένου. Μα μπορεί η σχέση αυτή να γίνει από λειτουργική, επισφαλής ακόμη και προβληματική; Η Ιστορία το έχει αποδείξει αυτό πάρα πολλές φορές με κυριότερο ίσως παράδειγμα την περίπτωση του Αδόλφου Χίτλερ. Πέραν από Καγκελάριος και αρχηγός κόμματος διατήρησε για τον εαυτό του και την θέση του αρχηγού της Ανώτατης Γερμανικής Διοίκησης (OKW) συχνά παρακάμπτοντας τις θέσεις και την συμβουλευτική των αρχιστρατήγων του, πράγμα που οδήγησε σε καταστροφικές στρατηγικές επιλογές (κυρίως στο Ανατολικό Μέτωπο). Η περίπτωση της ανόδου του γερμανικού ναζισμού κατά τον Μεσοπόλεμο, αποτελεί επίσης παράδειγμα που

αναδεικνύει τα αποτελέσματα για την ομαλή και δημοκρατική λειτουργία ενός Κράτους από την ανάμιξη των Στρατιωτικών στα Πολιτικά ζητήματα (το αντίστροφο δηλαδή, ως εκ τούτου, από την λειτουργία του Χίτλερ ως “Αρχιστρατήγου” μετά το 1943). Η σχέση όμως αυτή που εξετάζουμε μπορεί να αποβεί και λίαν θετική αν

³⁰ Δες Κουλουμπής Θεόδωρος, Διεθνείς Σχέσεις Εξουσία και Δικαιοσύνη, Παπαζήσης Αθήνα 1995 και Ηφαιστος Παναγιώτης, Ο Πόλεμος και τα Αίτια του, Ποιότητα Αθήνα, 2002 για σχετικές εκτενείς αναλύσεις της ανθρώπινης επιθετικότητας και βίας ως βασικές αιτίες του Πολέμου.

³¹ Ο Huntington εξερευνά συχνά αυτή την σχέση μεταξύ στρατιώτη (soldier) και Κράτους (state) αναφορικά με την διαλεκτική σχέση Κράτους και Στρατού στο Huntington Samuel, The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military relations, Military Affairs, Vol. 21, No. 2, Summer 1957. σελ. 20.

³² Με την κλασική έννοια που ορίζει η βεμπεριανή παράδοση.

³³ Δες Craig Gordon, Ο Πολιτικός ως Στρατηγιστής, στο Parret Peter (επιμέλεια), Οι δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή, Τουρικής Αθήνα, 2004. Μια επιτυχή ανάλυση των διαχρονικών συμπερασμάτων του Vom Kriege σε ένα δοκίμιο με έμφαση στην χαρακτηριστική προσωπικότητα του W. Churchill, ως πολιτικού με αυξημένη την αίσθηση και το ταλέντο της Στρατηγικής.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

αναλογιστούμε έναν πολιτικό με χαρισματική³⁴ προσωπικότητα και ιδιαίτερο οραματισμό στην πρόσληψη της Στρατηγικής και του απορρέοντος από αυτή προσανατολισμού της χώρας του. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα σε αυτή την περίπτωση θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τον F.D. Roosevelt και τον τρόπο που ηγήθηκε των Η.Π.Α. στη διάρκεια του Β' ΠΠ. Ο τελευταίος είδε στην συμμετοχή των Η.Π.Α. στο Β' ΠΠ τις απαρχές για την έξοδο από τον απομονωτισμό του Μεσοπολέμου και το έναυσμα για την ανάδειξη τους σε υπερδύναμη μεταπολεμικά. Η ανάμιξη των Η.Π.Α. ιδιαίτερα στα ευρωπαϊκά θέατρα των επιχειρήσεων, με αποκορύφωμα την επιχείρηση Overload (για την απελευθέρωση της κατεχόμενης Ευρώπης) στις ακτές της Νορμανδίας το 1944, έθεσαν τις απαρχές της αμερικανικής ισχύος. Ο ίδιος ο Roosevelt σαν υπουργός των ναυτικών εξάλλου λίγες δεκαετίες πριν, είχε καταστήσει τις Η.Π.Α. περιφερειακή δύναμη στον ευρύτερο χώρο του ΝΑ Ειρηνικού καθώς και παναμερικανικά.

Η αντιμετώπιση της Στρατηγικής ως διαλεκτικής σχέσης, συνδέθηκε επίσης, στον 20ο αιώνα κυρίως, με δύο μοναδικά φαινόμενα και τις θεωρητικές συζητήσεις που τα ακολούθησαν: Την εκβιομηχάνιση και τον ιμπεριαλισμό. Οι ρίζες βέβαια και των δύο φαινομένων βρίσκονται στους δύο προηγούμενους αιώνες και συνδέονται κυρίως με την Βιομηχανική Επανάσταση και την αποικιοποίηση της Ασίας και της Αφρικής από τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Αυτό που επανάφερε στο προσκήνιο την έννοια της Στρατηγικής με την μορφή της διαλεκτικής σχέσης-επαναστατικής δράσης, ήταν η ύπαρξη στον 20ο αιώνα των λεγόμενων και Επαναστατικών Πολέμων. Χωρίς να επεκταθούμε ιδιαίτερα στην εν λόγω κατηγορία των Πολέμων, ας αναλογιστούμε ότι η ύπαρξη τόσο πολλών και διαφορετικών επαναστατικών κινημάτων, με την εκτεταμένη χρήση αντάρτικων στρατών, οδήγησε σε μια σειρά συμπερασμάτων αναφορικά με την έννοια της Στρατηγικής. Συνοπτικά, θα παρατηρούσαμε πως:

Η ύπαρξη στρατευμάτων, τα οποία εντάσσονται οργανικά³⁵ στον πολιτικό σκοπό του κινήματος που υπηρετούν με αποτέλεσμα να αποκτούν ευρεία χαρακτηριστικά πολιτικών κινήσεων και δράσεων, να καθίστανται φορείς Πολιτικής τα ίδια, καταδεικνύει την διαλεκτική σχέση Στρατηγικής και πολιτικού σχεδιασμού ως προς τον τρόπο διεξαγωγής των πολέμων και

³⁴ Huntington 1957, σελ. 25.

³⁵ Taber Robert, Θεωρία και Πρακτική του Ανταρτοπόλεμου, Κάλβος Αθήνα, 1976. σελ. 178-179.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Το θεωρητικό έργο που άφησαν ως παρακαταθήκη διάσημοι επαναστατικοί ηγέτες δείχνει να έχει αφομοιώσει τα διαχρονικά διδάγματα τόσο του Sun Tzu όσο και του Clausewitz για τον τρόπο πρόσληψης της Στρατηγικής ως εργαλείο στα χέρια της Πολιτικής.

Δ. Υψηλή Στρατηγική (Έννοιες-Περιεχόμενο):

Αν αναλογιστούμε ότι ο Hart, είδε την Στρατηγική γενικά σαν *μια τέχνη σύνδεσης των πολιτικών επιλογών με την πολεμική δύναμη (χρήση βίας)*³⁶ αντιλαμβανόμαστε ότι για τα κράτη, ως φορείς Στρατηγικής, η τελευταία αποτελεί μια σημαντική διάσταση στο σύνολο του πλέγματος των εξωτερικών τους σχέσεων. Η γενικευμένη αυτή θέση, μας ωθεί στο να αναλύσουμε-ορίσουμε την έννοια της Υψηλής Στρατηγικής, καθώς και να ανιχνεύσουμε τα όριά της καθώς και τα στοιχεία εκείνα που την διαφοροποιούν από την Στρατηγική, στο επίπεδο των στρατιωτικών ή πολιτικών επιλογών. Ο Hart, έρχεται και σε αυτό το σημείο³⁷ να μας τονίσει πως η Υψηλή Στρατηγική *κατευθύνει το σύνολο των δυνάμεων ενός Έθνους, προς τον σκοπό που απορρέει από την πολιτική διάσταση του Πολέμου*. Η προσέγγιση αυτή, επιβεβαιώνει την παράδοση της διαλεκτικής του Clausewitz και παράλληλα εισάγει, σε σχέση με την Στρατηγική, το κριτήριο της μαζικής συμμετοχής ενός Έθνους-Κράτους στην θεμελιώδη σχέση μέσων-σκοπών της Στρατηγικής. Αν αναλογιστούμε τον ρόλο που διαδραματίζει το κράτος στην διεθνοπολιτική εμπειρία θα μπορούσαμε να κάνουμε και λόγο για τα δύο επίπεδα αναφορικά με την περίοδο (ειρηνική-πολέμου) στην οποία εντάσσεται το κράτος σε σχέση με το χρόνο· η Υψηλή Στρατηγική δείχνει να μην αφορά μόνο την εμπόλεμη περίοδο, αλλά κατεξοχήν την ειρηνική περίοδο και μάλιστα σε βαθμό που αφορά τον “δυνητικό” αντίπαλο.

Ο Πλατιάς³⁸, κάνει επίσης λόγο για την διάσταση και τα επίπεδα της Υψηλής Στρατηγικής: Η Υψηλή Στρατηγική ιδωμένη υπό ένα οριζόντιο επίπεδο, αλληλεπιδρά με την αντίστοιχη Υψηλή Στρατηγική ενός άλλου κράτους, ενώ αν την αντιληφθούμε κάθετα, τα επιμέρους επίπεδα της αλληλεπιδρούν μεταξύ των (μάλιστα ιεραρχικά, αν

³⁶ Hart 2003, σελ. 330-338.

³⁷ Hart 2003, σελ. 495-505.

³⁸ Πλατιάς 2007, σελ. 83-86.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

αναλογιστούμε πως η έννοια της Υψηλής Στρατηγικής εμπερικλείει την στρατιωτική, επιχειρησιακή Στρατηγική, την Τακτική, τις μεταφορές (logistics) καθώς και το σύνολο της τεχνολογικής εξέλιξης και γνώσης (know how) των οπλικών-αμυντικών συστημάτων και εγκαταστάσεων.

Αν αναλογιστούμε την Υψηλή Στρατηγική υπό το πρίσμα της αποτροπής³⁹ (deterrence) συμπεραίνουμε πως η αντίδραση μεταξύ δύο κρατών (πχ Α και Β) αλληλεπιδρά στο επίπεδο του σχεδιασμού και της ύπαρξης των αντίστοιχων υψηλών στρατηγικών τους, πιο συγκεκριμένα: η συμπεριφορά του Β και της Υψηλής Στρατηγικής του κατευθύνονται-επηρεάζονται σύμφωνα με τις ενέργειες-προθέσεις του Α (εξαναγκασμός/coercion-πειθαναγκασμός/compelence).

Η Υψηλή Στρατηγική συνδέεται επίσης, στο επίπεδο του κράτους, με τον τρόπο πρόσληψης της ασφάλειάς του. Όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Πλατιάς⁴⁰, η πεμπτουσία-πυρήνας της Υψηλής Στρατηγικής είναι η θεωρία του κράτους ώστε να παράξει⁴¹ ασφάλεια για τον εαυτό του. Η αντίληψη της εδράζεται επίσης στον τρόπο πρόσληψης (perception) καθώς και σε υπαρκτές-πασιφανείς απειλές κατά της ασφάλειάς του, συνεπώς μέσα στους σκοπούς της Υψηλής Στρατηγικής είναι η ανίχνευση των εν λόγω απειλών (και συνεπακόλουθα, η “εφεύρεση” τρόπων, πολιτικά και στρατιωτικά, αντιμετώπισης των). Ολιστικά, η Υψηλή Στρατηγική αποτελεί έναν συνδυασμό στρατιωτικών, οικονομικών και πολιτικών μέσων, σε μια ευρύτερη αλυσίδα μέσων σκοπών όπου οι στρατιωτικές (κυρίως) επιλογές-δυνατότητες εξυπηρετούν πολιτικούς (σαφώς προσδιορισμένους) σκοπούς.

Εν ολίγοις, η Υψηλή Στρατηγική εδράζεται στο σύνολο των δυνατοτήτων ενός κράτους (πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά), αφορά και ειρηνικές περιόδους και εξασφαλίζει την έννοια της ασφάλειας καθώς και των συμφερόντων του όταν λειτουργεί με αποτελεσματικότητα.

Ωστόσο, υπάρχει και μια σειρά δυσκολιών αναφορικά με την εφαρμογή της Υψηλής Στρατηγικής. Λαμβάνοντας υπόψη την ρήση του Clausewitz, “...ότι όλα στη Στρατηγική είναι απλά, χωρίς να σημαίνει ότι είναι και εύκολα”⁴² καθώς και τις δραματικές αλλαγές που επισυμβαίνουν στην φύση και διεξαγωγή του Πολέμου,

³⁹ Παναγιώτης Ήφαιστος, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Παπαζήσης Αθήνα, 1992. σελ. 66.

⁴⁰ Πλατιάς 2007, σελ. 82.

⁴¹ “προκαλέσει” στο πρωτότυπο κείμενο, όπως υπ. αρ. 40.

⁴² Clausewitz 1976, σελ. 178.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

καταλήγουμε εύκολα, στο συμπέρασμα πως η θέση του Clausewitz περί πολιτικού φαινομένου αποδεικνύεται εσσαιέ. Που διαφοροποιείται όμως η Στρατηγική; Κατά την γνώμη μας, σχεδόν πουθενά και αυτό κυρίως για λόγους που εδράζονται στην σχέση “παράνοησης” (friction στο πρωτότυπο) που οδηγούν στην παρεκτροπή του Πολέμου, στην διατάραξη της θεμελιώδους σχέσης μέσω-σκοπών. Η παράνοηση αυτή είναι κάτι που ανάλυσε ο Clausewitz αναφορικά με την μελέτη της ίδιας της ανθρώπινης φύσης, και αυτό που σίγουρα τον οδήγησε στο να θεωρεί την Στρατηγική τόσο απλή και συνάμα δύσκολη. Συνθέτοντας την παραδοσιακή ρεαλιστική προσέγγιση της Στρατηγικής με νεότερες απόψεις θα παραθέταμε ως σημαντικότερους λόγους της μη διαφοροποίησης της τους κάτωθι:

Η Στρατηγική τόσο τότε όσο και στην εποχή των ασύμμετρων απειλών, παραμένει το μέσο που ενώνει την Πολιτική (policy) με την διεξαγωγή του Πολέμου σαν πολιτική πράξη (politics). Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως με την έννοια της απειλής χρήσης-χρήσης βίας.

Η Στρατηγική αποτελεί μια πνευματική διαδικασία πέραν του ορθολογισμού που απαιτεί στο επιχειρησιακό ή τεχνικό μέρος της. Αυτό συγκριτικά με άλλες διαδικασίες όπως η τακτική, η Πολιτική (με την έννοια της άσκησης των politics) ή τα προβλήματα επίλυσης χώρου και χρόνου (logistics) την καθιστά πολύπλοκη σαν έννοια. Στόχος της δεν είναι η δημιουργία μιας πετυχημένης πολιτικής ή αποτελεσματικών τακτικών στο πεδίο της μάχης, αλλά σύνθεση των δύο αυτών στοιχείων: Η γέφυρα⁴³ που θα ενώσει Πολιτική και Στρατιωτική δράση και

Διαχρονικά, οι Στρατηγοί είναι θύματα των εποχών τους: τραγικές⁴⁴ φιγούρες που σμιλεύονται υπό το βάρος των γεγονότων ή της διάστασης που λαμβάνει ο Πόλεμος ή η σύγκρουση, με την ευρεία έννοια, που συντονίζουν-διευθύνουν. Αυτό είναι κάτι που αντλούμενο από την διεθνή εμπειρία και την

⁴³ Etzold Thomas, Clausewitzian Lessons for modern Strategists, Air University Review, May-June 1980. σελ. 1-12.

⁴⁴ Αρκεί κανείς να δει σε αντιπαραβολή εικόνες (φωτογραφίες ή κινηματογραφικό υλικό) του Χίτλερ το 1940 σε σύγκριση με τα τελευταίες χρονιές του Β' ΠΠ ή τον Jimmy Carter το 1976 σε σχέση με το 1981, για να αντιληφθεί την πίεση που αντλείται στους διαμορφωτές της Στρατηγικής και συνήθως αποτελείται από ένα πλέγμα αίσθησης υπευθυνότητας, ψυχολογίας και πνευματικής κόπωσης.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Ιστορία αποδεικνύεται περίτρανα και είναι πολύ σημαντικό κατά την γνώμη μας γιατί συνδέεται με τον φόβο του Clausewitz για την διάσταση που μπορεί να λάβει ο Πόλεμος.

Ωστόσο, επειδή η Υψηλή Στρατηγική αφορά επίσης δύο επίπεδα σε σχέση με την λειτουργικότητα των κρατών (χάραξη-σχεδίαση και εφαρμογή) είναι απαραίτητο να αποδώσουμε τα επίπεδα της σε σχέση με την διαδικασία χάραξης της. Αυτό είναι σπουδαίο, γιατί μας βοηθάει να κατανοήσουμε α. την δυσκολία σχεδιασμού της σε σχέση με το εσωτερικό επίπεδο⁴⁵ των κρατών και β. τις επιμέρους πολύ σημαντικές διαστάσεις που μπορεί να λάβει (διπλωματική διάσταση-διαπραγματεύσεις, οικονομική, τεχνολογική, θεωρητική-mind games). Συνοπτικά, η χάραξη της Υψηλής Στρατηγικής αφορά τις εξής διαστάσεις:

1. Σαφή διάγνωση⁴⁶ του διεθνοπολιτικού περιβάλλοντος ώστε να κατανοηθεί ο καταμερισμός ισχύος, γεωπολιτικές παράμετροι καθώς και η ανάγνωση των πιθανών ή υπαρκτών απειλών που στοχεύουν στην ασφάλεια και στο συμφέρον των εθνικών κρατών.
2. Ουσιαστικό καθορισμό της σχέσης μέσων-σκοπών⁴⁷, όπως την έθεσε ο Clausewitz, με έμφαση σε σαφώς προσδιορισμένους σκοπούς (πολιτικά ιεραρχημένοι στόχοι) και διαθεσιμότητα μέσων (αποφυγή υπερεξάπλωσης⁴⁸) ώστε να επιλύεται πάντα και το πρόβλημα που απορρέει από την σχέση τιμής-κόστους και
3. Διαχείριση της εικόνας⁴⁹ (perception, συμπεριφορική ψυχολογία) της Υψηλής Στρατηγικής σε σχέση με το κράτος (εσωτερικό, εξωτερικό επίπεδο) ώστε να απολαμβάνει ευρεία αποδοχή και θεσμική νομιμοποίηση.

Σε ένα άλλο επίπεδο θεωρητικής προσέγγισης για την Υψηλή Στρατηγική, θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε πάλι στον Hart⁵⁰ ή στον Delbrück⁵¹ και να σταθούμε

⁴⁵ Σημαντικός είναι ο τρόπος διαμόρφωσης του εθνικού συμφέροντος ενδοκρατικά, Morgenthau 1985, σελ. 108-124. καθώς και το χρονολογικό πλαίσιο διαμόρφωσης της Υψηλής Στρατηγικής, που μπορεί να αφορά μια ολόκληρη γενεά-γενεές εντός ενός κράτους, Etzold 1980, σελ. 16-19.

⁴⁶ Πλατιάς 2007, σελ. 84.

⁴⁷ Clausewitz 1976, σελ. 572.

⁴⁸ Πλατιάς 2007, σελ. 85.

⁴⁹ Βλέπε Gray Colin, Modern Strategy, Oxford: Oxford University Press, 1999. σελ. 65-72 και Πλατιάς 2007, σελ. 85.

⁵⁰ Hart 2003, σελ. 345 και 550.

⁵¹ Πλατιάς 2007, σελ. 79-81.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

στους όρους *στρατηγική εξουθένωση, στρατηγική εκμηδένιση*, καθώς και στους χαρακτηρισμούς, για τα κράτη, του Hart για *επεκτατικό και συντηρητικό* κράτος. Παρατηρούμε ότι υπάρχει μια σταυρωτή διάζευξη των όρων αυτών (πχ έμμεση προσέγγιση-εξουθένωση, συντηρητικό κράτος), και παρά το γεγονός ότι αυτοί οι όροι εφευρέθηκαν σε μια εποχή που η Υψηλή Στρατηγική χρησιμοποιούνταν με πιο στενό τρόπο από ότι σήμερα, η μελέτη τους-εμπειρική εφαρμογή τους στο αντικείμενο της διατριβής μας (ΝΑ Μεσόγειος-Κυπριακό Πρόβλημα) θα μπορούσε να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη για την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την στρατηγική συμπεριφορά των κυριότερων δρώντων (Ελλάδα, Τουρκία, Κύπρος και μεγάλες δυνάμεις).

Ε. Εισαγωγή στην περιοχή εξέτασης (1967-1983):

Σύνοψη:

Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος, υπήρξε ανέκαθεν πεδίο εκδήλωσης των συμφερόντων των Μεγάλων Δυνάμεων. Ήδη από τον 19ο αιώνα, η ναυτική υπερδύναμη της Μ. Βρετανίας προσπάθησε να περιορίσει την Μεσόγειο από την προσέγγιση της Αυτοκρατορικής Ρωσίας (που παραδοσιακά επιδίωκε την έξοδο σε

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

άλλη θαλάσσια περιοχή εκτός της Μαύρης Θάλασσας) με στόχο την διασφάλιση της Μ. Ανατολής καθώς και των θαλασσιών οδών που, μέσω του Σουέζ, διασφάλιζαν τους τόσους πολύτιμους “δρόμους των μπαχαρικών”. Η λήξη του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου και η υπογραφή της συνθήκης του Montreaux ανάδειξε, πέραν της επιθυμίας των Σοβιετικών για έξοδο στην Μεσόγειο⁵², τον γεωστρατηγικό ρόλο που θα διαδραμάτιζε η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου στην νέα ψυχροπολεμική φάση που εισέρχεται ο κόσμος. Τα επονομαζόμενα και “σημεία στραγγαλισμού” (choke points)⁵³ θα εξελίσσονταν σε περιοχές έντονου ανταγωνισμού σε διπλωματικό και στρατιωτικό επίπεδο μεταξύ της Ανατολής και της Δύσης, αναφορικά βεβαίως με το σενάριο ενδεχόμενης σύγκρουσης. Στο σημείο αυτό ας μην παραλείψουμε την υψηλή στρατηγική σημασία της Διώρυγας του Σουέζ⁵⁴ (η συντομότερη και σημαντικότερη ναυτική δίοδος μεταξύ Ινδικού και Ατλαντικού Ωκεανού και παράλληλα σημείο με αυξημένη ενεργειακή σημασία, αναφορικά με τα πετρέλαια της Β. Αφρικής και της Μ. Ανατολής) για την Μεσόγειο, πράγμα που φάνηκε ως εκ τούτου έντονα και από τις δύο κρίσεις που διαδραματίστηκαν εκεί (1948 και 1956 αντίστοιχα). Η στρατηγική των δύο μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ-ΕΣΣΔ) κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου συνδέθηκε άρρηκτα με την ΝΑ Μεσόγειο και επικεντρώνεται σε τρία συγκεκριμένα σημεία άμεσου ενδιαφέροντος όσον αφορά την χρονολογική περίοδο εξέτασής μας:

Την Μέση Ανατολή, στην οποία επικρατεί η αραβό-ισραηλινή σύγκρουση⁵⁵ και η οποία αποτελεί πεδίο εκδήλωσης του ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού⁵⁶.

Την σχέση των χωρών της Νότιας Πτέρυγας του NATO (το επονομαζόμενο και “μαλακό υπογάστριο”) αναφορικά με τα επιμέρους ζητήματα ασφαλείας που προκύπτουν για την ΝΑ Ευρώπη καθώς και τις περιφερειακές

⁵² Που τελικά πραγματοποιήθηκε αρκετά αργότερα στα τέλη της δεκαετίας του 60’ με την εγκατάσταση της 5ης Σοβιετικής Eskandra. δες Goldstein J., Zhukov Y., A tale of two fleets: a Russian perspective on the 1973 Naval Standoff in the Mediterranean, Naval War College Review 56, No. 1, Winter 1999. σελ. 7-12.

⁵³ Με κυριότερα τα Δαρδανέλια, το Αιγαίο, την Μάλτα, το Σουέζ, την Κύπρο κ.α. δες Ντόκος Θάνος, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Τουρκικής Αθήνα, 2001. σελ. 36-39.

⁵⁴ Δες Μάξης Ιωάννης, Γεωπολιτική η Θεωρία και η Πράξη, Παπαζήσης Αθήνα, 2002. σελ. 85-94.

⁵⁵ Δες Safran Nadav, From War to War the Arab-Israeli confrontation 1948-1967, Indiana: Pegasus, 1975. σελ. 317-382.

⁵⁶ Συνήθως από το σχήμα-άξονα συνεργασίας ΗΠΑ-Ισραήλ και ΕΣΣΔ-Αιγύπτου (μέχρι το 1973), Συρίας και Αλγερίας. Δες επίσης στο Posen Bary, Ross Andrews, Competing visions for US Grand Strategy, International Security, Vol. 21, No. 3, Winter 1996-1997. σελ. 8-15.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

συγκρούσεις⁵⁷ (π.χ. Ελλάδα-Τουρκία αναφορικά με την Κύπρο). Η σχέση αυτή, αναδεικνύει το συγκρουσιακό σχήμα Βορρά-Νότου με την Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή της Νότιας Πτέρυγας του ΝΑΤΟ, να δρα σαν “σημείο επαφής” (faultline) μεταξύ των ανταγωνιζόμενων συνασπισμών και

Την διασφάλιση της κατασκοπευτικής δραστηριότητας⁵⁸ των σοβιετικών πυραυλικών δοκιμών μέσω των προκεχωρημένων βάσεων αντίστοιχης δραστηριότητας σε τουρκικό έδαφος και στην Κύπρο. Το γεγονός αυτό, ανάδειξε την στρατηγική σημασία της Κύπρου.

E1: Υψηλή Στρατηγική των Η.Π.Α.

Ο τρόπος με τον οποίο οι ΗΠΑ οριοθετούν την υψηλή στρατηγική τους στα πρώτα χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, εντοπίζεται στην επονομαζόμενη ανάσχεση (containment), η οποία έχει τις ρίζες τις στον George Kennan (στο επονομαζόμενο και “long telegram” που δημοσίευσε ανώνυμα στο Foreign Affairs καθώς και της επιρροής που αυτό άσκησε). Η πολιτική εμπόδισης των χωρών της ΝΑ Μεσογείου αλλά και της ανατολικής Ευρώπης στο να προσχωρήσουν στην σφαίρα

επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης αποκρυσταλλώθηκε έντονα στην προεδρία του Truman καθώς και στις δράσεις που προέκυψαν από την υιοθέτηση, το 1947, του Σχεδίου Μάρσαλ⁵⁹. Το τελευταίο έχει ιδιαίτερη σημασία για την Ελλάδα και την Τουρκία, ως χώρες που επωφελήθηκαν⁶⁰ αμφότερες στην περιοχή της Μεσογείου, αλλά για αναλυτικότερη παράθεση της αμερικανικής στρατηγικής στο Κυπριακό

⁵⁷ Τις οποίες θα μπορούσαμε να εντάξουμε οργανικά σε ένα περιφερειακό υπο-σύστημα σαν μονάδες που απαρτίζουν το σύστημα της ΝΑ Μεσογείου και της Ανατολικής Ευρώπης εν γένει. Δες Κρανιδιώτης Γιάννης, Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1974, Αθήνα Θεμέλιο, 1984.

⁵⁸ Θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στην συνέχεια της εργασίας. Για συνοπτική ανάλυση του εν λόγω ζητήματος δες επίσης Ο' Malley Brendan, Ian Craig, The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion, I.B. Tauris London, 1999. κεφάλαιο 17. σελ. 255-280.

⁵⁹ Δες Μίκκος Γεώργιος, Το δόγμα Truman και το σχέδιο Marshal στην Ελλάδα, Λιβάνης Αθήνα, 2004. σελ. 57-67.

⁶⁰ Η αρχική βοήθεια σε στρατιωτικό υλικό με αναλογία 7:10 για την Τουρκία, σταδιακά αντικαταστάθηκε με την πρόθεση και των δύο χωρών για βοήθεια των ΗΠΑ στην ανάπτυξη εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Δες επίσης Coufoudakis Van, Greek-Turkish relations 1973-1983: The View from Athens, International Security, Vol. 9, No. 4, Spring 1985. σελ. 202.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Πρόβλημα, θα επανέρθουμε στη συνέχεια. Η δεκαετία του 1960, και η αύξηση του στρατηγικού ενδιαφέροντος για την χρήση των πυρηνικών όπλων, οδήγησε την υψηλή στρατηγική στην υιοθέτηση των παραμέτρων εκείνων που λάμβαναν υπόψη τις συνέπειες από μια πυρηνική σύγκρουση μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Απότοκο της έλευσης της ατομικής εποχής και του διλήματος ασφαλείας που προέκυψε από αυτή ήταν η έννοια της Πυρηνικής Αποτροπής⁶¹ (nuclear deterrence). Τα πυρηνικά δόγματα των ΗΠΑ από την εποχή της του M.A.D.⁶² (mutual assured destruction) του McNamara έως το “εξωτικό” SDI⁶³ (strategic defense initiative) της πρώτης προεδρίας του Reagan, παρέμειναν επιλογές με αυξημένη προτεραιότητα ως τα μέσα της δεκαετίας του 1980.

Θα τονίζαμε ότι δεδομένης της πτώσης, μετά το 1989, του υπαρκτού σοσιαλισμού, η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ σε σχέση με την ΕΣΣΔ θα συνοψίζονταν στις κάτωθι υποθέσεις:

Στην ανάσχεση (containment) της ισχύος της ΕΣΣΔ μέσω σύναψης συμμαχιών με χώρες που παρεμβάλλονταν στα σύνορα της τελευταίας.

Σε λήψη μέτρων που επηρέαζαν την επαφή της ΕΣΣΔ με τα οφέλη της Δύσης (κυρίως σε οικονομικά και τεχνολογικά μεγέθη).

Με ενίσχυση χωρών που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σαν αντίποδας στην σοβιετική εξάπλωση (πχ Κίνα, προσέγγιση Νίξον, βοήθεια στο Αφγανιστάν 1979 και εντεύθεν).

Με την ύπαρξη υπονόμευσης⁶⁴ στο εσωτερικό του σοβιετικού καθεστώτος (διάσταση νομιμοποίησης της Υψηλής Στρατηγικής, δεξ ως άνω) μέσω προβολής στην κοινή γνώμη των αρνητικών στοιχείων (προπαγάνδα).

Με την ενίσχυση (μέσω της intelligence) κάθε φύσεως αντιφρονούντων ή εθνικών κινημάτων με στόχο την εσωτερική απορρύθμιση της ΕΣΣΔ και

⁶¹ Freedman Lawrence, *The Evolution of Nuclear Strategy*, St. Martin's Press New York, 1981, Palgrave Macmillan 2003 (reprint) για εκτενή ανάλυση της Πυρηνικής Αποτροπής σε σχέση με το δίλημμα ασφαλείας μεταξύ των πυρηνικών δυνάμεων.

⁶² Το δόγμα MAD αφορούσε στην καταστροφή και των δύο πυρηνικών δυνάμεων ανεξαρτήτως του ποιος χτυπάει πρώτος και γιαυτό το λόγο, λειτουργεί στα πλαίσια της Αποτροπής μια σχέση ισορροπίας που βασίζεται στην γνωστή ισορροπία κατά Nash (Nash Equilibrium). Freedman 2003, σελ. 175 και 232-234.

⁶³ Το δόγμα SDI αφορά στην αμυντική στρατηγική πρόσληψη μέσω αποτροπής ή *αντιποίων (retaliation)* στον επιτιθέμενο και διαφοροποιήθηκε από το MAD σαν δόγμα που αφορούσε την αμοιβαία επίθεση. Το SDI επίσης συνδέθηκε με τον “Πόλεμο των Άστρων” και την προσπάθεια από πλευράς των ΗΠΑ της χρήσης του διαστήματος για αμυντικούς και επιθετικούς σκοπούς. Freedman 2003, σελ. 378-381 και 388-391.

⁶⁴ Πλατιάς 2007, σελ. 196.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Με την οικονομική, στρατιωτική και τεχνολογική επένδυση με σκοπό την εξασθένηση του αντιπάλου.

Η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ στην διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, παραπέμπει στην *στρατηγική εξουθένωσης*⁶⁵ του Delbrück που περιγράψαμε νωρίτερα και αφορά στην συστηματική χρήση μέσων-σκοπών για την αντιμετώπιση της “συμβατικής ανωτερότητας” της ΕΣΣΔ.

E2: Υψηλή Στρατηγική της ΕΣΣΔ

Η αναζήτηση της σοβιετικής υψηλής στρατηγικής στον ψυχρό πόλεμο μπορεί να αποτυπωθεί με μια ιστορική αναφορά στους προσδιοριστικούς παράγοντες που διαμόρφωσαν την σοβιετική στρατηγική εν γένει μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, καθώς και στην διάρκεια του Μεσοπολέμου. Ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ μποσελβικών και τσαρικών καθώς η ανάμιξη των σοβιετικών στους πολέμους με την Φιλανδία (1939-1940) και την Ιαπωνία (1904-1905) ανέδειξαν μια νέα αντίληψη για την στρατηγική που διαμορφώνονταν και η ανάμιξη της ΕΣΣΔ στον Β΄ ΠΠ ήρθε να απογειώσει τον σοβιετικό πολιτικοστρατιωτικό τρόπο σκέψης.

Καταλυτική επιρροή στην διαμόρφωση της σοβιετικής στρατηγικής έπαιξε η μακρά παράδοση της μαρξιστικής-λενινιστικής διαλεκτικής, για την σύνδεση⁶⁶ του

στρατού με το κράτος μέσω της επανάστασης. Θα μπορούσαμε να τονίσουμε επίσης, πως οι Σοβιετικοί αντιλαμβάνονταν την στρατηγική σε ένα *διπλό επίπεδο*⁶⁷ ανάλυσης: α. το *πολιτικό-στρατιωτικό*⁶⁸, που εξηγεί την Κλαουζεβιτσιανή σχέση μέσων-σκοπών (δίνοντας έμφαση, για τους Σοβιετικούς, στην διαμόρφωση των σκοπών) καθώς επίσης τις επιμέρους συστημικές τάσεις που αφορούν την ισχύ και β. το *στρατιωτικό-τεχνικό*⁶⁹ που αφορά τον τρόπο διαχείρισης του στρατού σε εμπόλεμες περιόδους.

⁶⁵ Πλατιάς 2007, σελ. 197-201.

⁶⁶ Huntington 1957, σελ. 104-118.

⁶⁷ Δες Contolisa Rice, Η διαμόρφωση της Σοβιετικής Στρατηγικής, στο Οι δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή, Τουρικής Αθήνα, 2004. σελ. 783-784.

⁶⁸ Rice 2004, σελ. 786.

⁶⁹ Rice 2004, σελ. 785.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Πολύ εύστοχα ο Κονδύλης (*Θεωρία του Πολέμου 1999*), μας αναλύει⁷⁰ τον τρόπο που οι έννοιες στρατηγική, τακτική καθώς και επίπεδα της στρατηγικής (όπως η τεχνολογική εξέλιξη) διαμόρφωσαν την σοβιετική σκέψη αναφορικά με ζητήματα, που στην ψυχροπολεμική περίοδο που εξετάζουμε, αποτέλεσαν στόχους της σοβιετικής Υψηλής Στρατηγικής:

Η εξαγωγή της Επανάστασης στο εξωτερικό (διεθνές επίπεδο ανάλυσης).

Η διασφάλιση της αμυντικής λειτουργίας μέσω σύναψης συμμαχιών⁷¹.

Η Σοβιετική Ένωση, ακολούθησε την κούρσα εξοπλισμών με τις ΗΠΑ (στο επίπεδο των βαλλιστικών, πυρηνικών και συμβατικών όπλων καθώς και στην εξερεύνηση του διαστήματος-όπου υπήρξε και πρωτοπόρος-) σε ένα γενικότερο πλαίσιο αποτροπής (βλέπε MAD) στο οποίο δεν θα αναλάμβανε το πρώτο χτύπημα (first strike⁷²) αναφορικά με μια στρατηγική *περιορισμένων μέσων και σκοπών*⁷³ (*limited means and objects*). Η τελευταία, οδήγησε στην αντίληψη περί αιφνιδιασμού της Δύσης, καθώς και στην λογική των προληπτικών επιθέσεων⁷⁴ (pre-emptive attacks). Η προληπτική επίθεση, όπως μας τονίζει ο Freedman (*The Evolution of Nuclear Strategy 2003*) αποκρυσταλλώνεται έντονα στην σκέψη των

σοβιετικών για ιστορικούς λόγους που θα εντόπιζε κανείς στον τρόπο ανάμιξής τους στον Β' ΠΠ, μετά την αιφνιδιαστική επίθεση των Γερμανών το 1941.

Ανακεφαλαιώνοντας, η σοβιετική υψηλή στρατηγική έναντι της Δύσης θα συνοψίζονταν στις εξής υποθέσεις:

Στην διατήρηση (μη έλεγχος του αντιπάλου) του πλεονεκτήματος του αιφνιδιασμού.

Στην στρατιωτική στόχευση της Δύσης, και συγκεκριμένα του ευρωπαϊκού θεάτρου επιχειρήσεων.

⁷⁰ Κονδύλης 1999, σελ. 227-228 και 239-242.

⁷¹ Που επισφραγίστηκε με την σύναψη του Συμφώνου της Βαρσοβίας

⁷² Δες Wohlstetter Albert, *The delicate balance of Terror*, Rand Corporation, November 1958. σελ.12-18.

⁷³ Freedman 2003, σελ. 138-145.

⁷⁴ Freedman 2003, σελ. 138-139, Η *προληπτική επίθεση* αφορά στην ανάληψη αιφνιδιαστικής επίθεσης που λειτουργεί αποτρεπτικά έναντι μιας έντονα προδιαγραφόμενης απειλής του αντιπάλου.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς **Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές**

Στην αποτροπή στα πλαίσια του γενικευμένου τρόπου αποτροπής (MAD, αντίποινα).

Στην υποστήριξη των επαναστατικών κινημάτων ανά τον κόσμο (πχ Βιετνάμ, Κούβα, Αφγανιστάν κα).”

Στο Β' Μέρος θα αναλύσουμε τις σημαντικότερες πτυχές του υποσυστήματος της ΝΑ Μεσογείου σε σχέση με τις στρατηγικές συνεπαγωγές του Κυπριακού Προβλήματος.

Στόχος μας είναι ο έλεγχος της θεωρίας για την στρατηγική και την υψηλή στρατηγική, όπως τις αναλύσαμε στο Α' μέρος, σχετικά με την στρατηγική ανάμιξη των κυριότερων δρώντων στο Κυπριακό Πρόβλημα. Έτσι κατανοούμε α. Σημαντικές πτυχές του Κυπριακού Προβλήματος (αναφορικά με τις εξελίξεις που οδηγούν στα τετελεσμένα γεγονότα του 1974) β. Την στρατηγική της Ελλάδος, Τουρκίας και των διεθνών δρώντων για την χρονολογική περίοδο που εξετάζουμε γ. Το Κυπριακό Πρόβλημα, συνολικά, ως ένα ζήτημα Υψηλής Στρατηγικής και Διεθνών Σχέσεων για την περιοχή εξέτασης του (υποσύστημα ΝΑ Μεσογείου) αλλά και εν γένει για την Ελλάδα και το πλέγμα των εξωτερικών αρμοδιοτήτων της (εξωτερική πολιτική, διπλωματία, στρατηγική).

Β' Μέρος (1967-1974):

Εισαγωγικά:

Για να κατανοήσει κανείς την κρίσιμη αυτή περίοδο για το Κυπριακό Πρόβλημα, οφείλει να σταθεί στα σημαντικότερα γεγονότα που οδήγησαν στην γέννηση του σύγχρονου κυπριακού κράτους. Η περίοδος αυτή λειτουργεί χρονολογικά και εννοιολογικά για την διατριβή αυτή: Χρονολογικά, γιατί η περίοδος αυτή συμπίπτει με την επιβολή στρατιωτικής Δικτατορίας στην Ελλάδα, με όλες τις συνεπαγωγές αυτού για την ομαλή πολιτική λειτουργία και στην Κύπρο και εννοιολογικά, γιατί το 1974 επισφραγίζει την κατάληψη του βορείου κομματιού της

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές
νήσου και την συνεπακόλουθη στρατιωτική κατοχή του από τα τουρκικά στρατεύματα. Τα κυριότερα γεγονότα που διαμόρφωσαν τις πτυχές του Κυπριακού Προβλήματος πριν το 1967, μεθοδολογικά θα μπορούσαν να εξεταστούν σε ένα τριπλό άξονα:

Αναφορικά με το διεθνές και περιφερειακό επίπεδο μερικής ή συνολικής διεθνοποίησης του Κυπριακού πράγμα που σταδιακά οδήγησε τις εξελίξεις στην γέννηση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960.

Στον άξονα του εσωτερικού (domestic) επιπέδου ανάλυσης σχετικά με την ύπαρξη (ή μη) εθνοτικής σύγκρουσης, ιδιαίτερα μετά το 1963 και

Σε σχέση με τις στρατηγικές επιλογές που αφορούν την Κύπρο και τους εμπλεκόμενους σε αυτή δρώντες-παίκτες στο ευρύτερο υποσύστημα⁷⁵ της Ανατολικής Μεσογείου.

A. Σύνοψη (1955-1967):

A1: Διεθνοποίηση:

Μπορεί ο τρόπος με τον οποίο το Κυπριακό Πρόβλημα απέκτησε σημασία στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950 να προδιάγραψε τις εξελίξεις αναφορικά με το ζήτημα της αυτοδιάθεσης του κυπριακού λαού και του τρόπου διασφάλισης του, αλλά τα πολιτικά κριτήρια που έθεσαν το ζήτημα ενώπιον του Ο.Η.Ε. μπορούν να ερμηνευτούν στρατηγικά. Η ,μεταπολεμικά, πρώτη ισχυρή κυβέρνηση του Παπάγου είδε στην δυναμική ανακίνηση του Κυπριακού τα ουσιαστικά θεμέλια για την

⁷⁵ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 58-62.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

διαμόρφωση μιας ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, αλλά παράλληλα σε επίπεδο στρατηγικής το διακύβευμα αφορούσε την επιλογή συμπόρευσης με τους δυτικούς συμμάχους (ήδη κατοχυρωμένη με την είσοδο της χώρας στο NATO), την αντίληψη *απαγκίστρωσης*⁷⁶ από το βρετανικό άρμα επιρροής και τέλος, την εξίσωση με την Τουρκία ως προς την σημασία της συμμαχίας στην συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Ασφαλώς όμως, η στρατηγική χάραξη της διεθνοποίησης δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε με ακρίβεια ότι υπήρξε προϊόν ορθολογιστικής διαδικασίας και στάθμισης παραγόντων με σημαντική στρατηγική σημασία (κυρίως για την βρετανική πλευρά) όπως ο τουρκοκυπριακός, αλλά περισσότερο αποτέλεσμα πίεσης.

Ο τελευταίος παράγοντας, θα συντελέσει καταλυτικά στην εξέλιξη του Κυπριακού προβλήματος στα επόμενα χρόνια και αυτό είναι κάτι που η βρετανική πλευρά θα σπεύσει να εκμεταλλευθεί κυρίως ως μέτρο αντιστάθμισης στον ένοπλο ανταποικιακό αγώνα που θα ξεσπάσει το 1955. Η Τουρκία στρατηγικά, επιλέγει την ανάμιξη της εγειρόμενη σε δύο κυρίως λόγους: α. Στην αυξημένη μετά το 1951, στρατηγική της σημασία στην περιοχή της Ανατολικής Ασίας ή οποία κατοχυρώνεται και με την συμμετοχή της στο πόλεμο της Κορέας, στα πλαίσια του ΟΗΕ και του NATO και β. Στην αντίληψη της για αποφυγή περικύκλωσης από την Ελλάδα, την στιγμή που η Κύπρος απέχει μόλις 40 μίλια περίπου από τις ακτές της.

Α2: Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου:

Αν σταθούμε αρκετά συνοπτικά στις κύριες πτυχές του τρόπου από τον οποίο προήλθε η Κυπριακή Δημοκρατία, θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο για ένα συμβιβασμό ο οποίος μπορεί να αποκωδικοποιηθεί στρατηγικά. Η λύση του Κυπριακού Προβλήματος, και δεδομένης της ένοπλης δράσης της ΕΟΚΑ, έπρεπε να αντισταθμίζει την ανάγκη για διασφάλισης της ενότητας της νευραλγικής ΝΑ πτέρυγας του NATO. Συνεπώς, τόσο το ΗΒ όσο και οι ΗΠΑ διείδαν στην περίπτωση της Κύπρου μια λύση η οποία θα καθιστά το NATO⁷⁷ ελεγκτή του πολιτικού

⁷⁶ Δες Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, Η Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981, Β' τόμος, Εστία Αθήνα, 2003. σελ. 83-84.

⁷⁷ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 33.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

μέλλοντος της νήσου. Αυτό δείχνει να ικανοποιεί την Τουρκία δεδομένης της σημασίας που λαμβάνει (λόγω στρατιωτικής συνδρομής σημαντικότερης της Ελλάδος) στο NATO. Η διπλωματική πτυχή της δυτικής στρατηγικής για το Κυπριακό διαφαίνεται έντονα μέσω της άσκησης πίεσης και το ενδεχόμενο της Διχοτόμησης⁷⁸ η οποία τελικά οδηγεί στον συμβιβασμό μεταξύ Καραμανλή και Μεντερές στην Ζυρίχη το 1959⁷⁹.

Σε κάθε περίπτωση, οι συμφωνίες Ζυρίχης Λονδίνου δεν αποκρυστάλλωναν τους πόθους των Ελληνοκυπρίων για Ένωση ούτε παρείχαν στους τελευταίους το δικαίωμα για πλήρη εφαρμογή⁸⁰ της αρχής της Αυτοδιάθεσης· επιπλέον, καθιστούσαν την Μ. Βρετανία ρυθμιστή της στρατηγικής στην ευρύτερη περιοχή (με την παραχώρηση βάσεων) και την τουρκοκυπριακή μειονότητα (και κατ'επέκταση την Τουρκία) ισότιμους στρατηγικούς δρώντες. Η Κύπρος έγινε ανεξάρτητο κράτος με την Συνθήκη Ζυρίχης-Λονδίνου και το Σύνταγμα τέθηκε σε εφαρμογή τον Αύγουστο του 1960. Η αποτυχία της ελληνοκυπριακής και ελληνικής πλευράς στο επίπεδο της διπλωματίας είναι προφανής εφόσον εγκαταλείφθηκε ο στόχος της Ένωσης και ταυτόχρονα τόσο ο βρετανικός όσο και ο τουρκικός παράγοντας αναμίχθηκαν σημαντικά στην διαπραγμάτευση για το μέλλον του νέου ανεξάρτητου κράτους. Το νέο κράτος αποτελεί ίσως χαρακτηριστική περίπτωση “δοτού συνταγματισμού” (given constitutionalism) καθότι το Σύνταγμα του καταρτίστηκε από ad hoc συνταγματική επιτροπή και ποτέ δεν επιδόθηκε στην διαδικασία “νομιμοποίησης”

από την καθολική ψήφο του κυπριακού λαού, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων. Επίσης υπήρξε προβληματικό κυρίως διότι άμβλυσε το χάσμα μεταξύ των δύο εθνικών κοινοτήτων με αποτέλεσμα την μη υιοθέτηση ομοσπονδιακής νοοτροπίας, αλλά την επιλεκτική λειτουργία των κρατικών οργάνων και υπηρεσιών προς τα μέλη της εθνικής κοινότητας προτίμησης των. Τέλος, το ίδιο το άρθρο 182⁸¹ του Συντάγματος απαγόρευε την μεταρρύθμιση θεμελιωδών διατάξεων που η τροποποίηση τους ίσως λειτουργούσε ευεγερτικά για την συμπόρευση των δύο κοινοτήτων.

Το ιστορικό και διπλωματικό πλαίσιο των συμφωνιών Ζυρίχης-Λονδίνου μας αφήνει μια σχετική προβληματική για τρεις κυρίως λόγους: α. σχετικά με το ζήτημα

⁷⁸ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 34.

⁷⁹ Σβολόπουλος 2003, σελ. 149-152.

⁸⁰ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 34.

⁸¹ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 37-44.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

της βρετανικής ρύθμισης της νήσου για ζητήματα που άπτονται των στρατιωτικών βάσεων (λόγοι που οδήγησαν σε αυτό) β. για τις προεκτάσεις που θα μπορούσαν να προκύψουν από την δημιουργία μιας πελατειακής σχέσης μεταξύ των κυριότερων δρώντων και γ. σχετικά με τις επιλογές (διπλωματική πτυχή της Υψηλής Στρατηγικής) της ελληνικής και τουρκικής πλευράς. Το πρώτο ερώτημα θα το απαντήσουμε στην συνέχεια με την παράθεση του σκεπτικού (αίτια-αιτιατά) της βρετανικής ανάμιξης και την παρουσίαση των βρετανικών δραστηριοτήτων αναφορικά με τις βάσεις, εντάσσοντας το τελευταίο στο γενικότερο πνεύμα της ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης. Το τρίτο ερώτημα αφορά τις επιμέρους παρουσιάσεις της ελληνικής και τουρκικής στρατηγικής στο Κυπριακό Πρόβλημα.

A3: Κυπριακό και Πελατειακή Σχέση:

Αν προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο γεννάται το σύγχρονο κυπριακό κράτος, θα παρατηρήσουμε πως δεν αντικατοπτρίζει την εθνική διάθεση-τάση ενός λαού (πλήρης εφαρμογή του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης), αλλά επιμέρους στρατηγικές, πολιτικές και επιδιώξεις των εμπλεκόμενων δρώντων. Ένα χρήσιμο εργαλείο για να κατανοήσουμε την δυναμική σχέση ισχύος που αναπτύσσεται μεταξύ της Κύπρου και των άλλων δρώντων (ΗΒ, ΗΠΑ) είναι η ανάλυση της πιθανής πελατειακής σχέσης που θα μπορούσε να αναπτυχθεί.

Με τον όρο *πελατειακή σχέση*⁸², μπορούμε να αντιληφθούμε διαφορετικά πράγματα. Πέραν της κλασικής έννοιας που μας προσφέρει η τυπολογία των πολιτικών συστημάτων της Πολιτικής Επιστήμης, στην διεθνοπολιτική πραγματικότητα θα κάναμε λόγο για ένα συστημικό εργαλείο που καθορίζει την σχέση ισχύος μεταξύ ισχυρών και λιγότερο ισχυρών κρατών. Αν αναλογιστούμε ένα περιφερειακό υποσύστημα σαν αυτό της Κύπρου (και της ΝΑ Μεσογείου) που εξετάζουμε, μπορούμε να κατανοήσουμε την πιθανή σχέση μεταξύ μιας μεγάλης δύναμης (ΗΠΑ, ΗΒ) και του ηγεμονικού-αναθεωρητικού ρόλου που διαδραματίζει σε σχέση με ένα μικρό κράτος (Κύπρος) και του ρόλου που καλείται να παίζει ως

⁸² Βλέπε Ήφαιστος Παναγιώτης, *Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, Αθήνα Ποιότητα 2002.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

ενεργός στρατηγικός δρώντας των στρατηγικών εξελίξεων στην περιφέρεια που ανήκει⁸³. Γενικότερα, όπως χαρακτηριστικά τονίζει και ο Ήφαιστος⁸⁴ (*Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική 1992*) οι σχέσεις μεταξύ δύο κρατών διαφορετικής ισχύος εδράζονται στις κάτωθι (θεμελιώδεις) συμπεριφορές:

1. Σχέσεις Ισοτιμίας
2. Σχέσεις Ισορροπίας
3. Υποχωρητικότητα-Περιφρόνηση και
4. Πελατειακές Σχέσεις (do ut des⁸⁵, θα προσθέταμε εμείς με όρους βεμπεριανής παράδοσης)

Στην περίπτωση που εξετάζουμε το καίριο ερώτημα που προκύπτει αφορά το καθεστώς των βρετανικών βάσεων (θα αναφερθούμε αναλυτικά σε σχετικό κεφάλαιο στην συνέχεια, σκοποί εξυπηρέτησης-αίτια) σε σχέση με τον τρόπο που θα λειτουργούσε μια πιθανή πελατειακή σχέση, στην οποία η ελληνική-κυπριακή πλευρά (και διπλωματία κατ' επέκταση) θα μετρίαζε το αναφερόμενο κόστος⁸⁶ από την ύπαρξη βάσεων για την οργάνωση και λειτουργία της Κυπριακής Δημοκρατίας αλλά και για τον ευρύτερο στρατηγικό προσανατολισμό της Κύπρου.

A4: Συνταγματική Κρίση-Εθνοτική Σύγκρουση:

Σε κάθε περίπτωση εθνοτικής σύγκρουσης, η κυρίαρχη τάση ερμηνείας της αντιπαράθεσης που λαμβάνει χώρα, αφορά το δίλλημα της ασφάλειας. Η μια εθνοτική ομάδα-κοινότητα αντιλαμβάνεται φοβικά τις προθέσεις της άλλης με αποτέλεσμα μια σειρά φαινομένων “αλυσιδωτής αντίδρασης” (για άλλους spill over effects, ήτοι φαινόμενα υπερχείλισης) που οδηγούν σε εκρηκτικές συνήθως καταστάσεις. Όταν μιλάμε για την Κύπρο και τον τρόπο δημιουργίας της Κυπριακής Δημοκρατίας, αναμφίβολα μας έρχεται στο μυαλό η προβληματική που αφορά το Σύνταγμα του 1960⁸⁷. Εύκολα, μπορεί κάποιος να συνειδητοποιήσει ότι στην

⁸³ Παναγιώτης Ήφαιστος, Ο ρόλος των Ένοπλων Δυνάμεων στις σύγχρονες Διεθνείς Σχέσεις, Ελληνική Εταιρεία Στρατηγικών Μελετών, www.elesme.gr

⁸⁴ Ήφαιστος 1992, σελ. 47-122.

⁸⁵ Δούναι και Λαβείν.

⁸⁶ Η ελληνική διπλωματία στην περίπτωση της Ζυρίχης, πέραν των πιέσεων που υπέστη από τον διεθνή παράγοντα, όπως υπ. αρ. 78,79 δεν στάθμισε προφανώς σωστά το λεγόμενο αναφερόμενο κόστος διολισθώντας στην παγίδα επένδυσης που σηματοδοτεί μια μη ορθή λειτουργία της πελατειακής σχέσης, δεξ Ήφαιστος 2002.

⁸⁷ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 40-41.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

περίπτωση της Κύπρου η εθνοτική σύγκρουση επήρθε από την υπέρ-πολιτικοποίηση της κοινωνικής ζωής και από τον ανταγωνισμό μεταξύ της πλειοψηφίας των ελληνοκυπρίων και της με πολιτικούς όρους τουρκοκυπριακή μειοψηφία για τον έλεγχο του Κράτους. Η προσφυγή στην βία σχετίζεται και με την αίσθηση φόβου και αβεβαιότητας των δύο πλευρών.

Το δίλημμα ασφάλειας θα μπορούσε να αναλυθεί στο επίπεδο της ανεξάρτητης μεταβλητής των εθνοτικών συγκρούσεων. Πέραν του διλήμματος ασφάλειας (security dilemma) υπάρχει ακόμη μια σειρά σημαντικών στρατηγικών διλημμάτων⁸⁸ που επηρεάζουν καταλυτικά τις σχέσεις των δύο αντιμαχόμενων εθνοτικών ομάδων: α. η παραπληροφόρηση⁸⁹ (*information failure*) σχετικά με τις προθέσεις τις εκάστοτε πλευράς και β. το πρόβλημα της δεσμευτικότητας⁹⁰ (*problems of credible commitment*) που εδράζεται στην ακολουθία της κάθε εθνοτικής ομάδας ως προς τις δεσμεύσεις που έχει αναλάβει.

Σε κάθε περίπτωση, η πλευρά που επιτίθεται πρώτη αποκτά ένα στρατηγικό πλεονέκτημα που εδράζεται σε λόγους 1. αιφνιδιασμού, 2. ευκινησίας και 3. γεωγραφίας-χώρου.

Στην περίπτωση της Κύπρου και παρά το γεγονός πως υπήρξε εκτεταμένη εθνοτική σύγκρουση (κυρίως το 1963-1964 και κατά την διάρκεια της τουρκικής εισβολής) δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο⁹¹ για ένα πρόβλημα αμιγώς εθνοτικής σύγκρουσης και αυτό για τρεις λόγους: α. γιατί οι μελετητές αυτοί, αγνοούν την ιστορική παράμετρο ειρηνικής συμβίωσης μεταξύ των δύο εθνοτικών κοινοτήτων για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα πριν, κατά την διάρκεια αλλά και μετά της υπαρκτής εθνοτικής σύγκρουσης β. γιατί δεν εξετάζουν την στρατηγική ανάμιξη της Τουρκίας και την σχέση της με την τουρκοκυπριακή πλευρά (ακολουθεί στην συνέχεια) και γ. γιατί στην Κύπρο δεν έλαβε χώρα κάποιο σημαντικό γεγονός που να συνδέεται⁹² άμεσα με την θεωρητική τυποποίηση των εθνοτικών συγκρούσεων (πχ γενοκτονία).

⁸⁸ Βλέπε Michael Brown, *The International Dimensions of Internal Conflicts*, edition, MIT Press, 1996.

⁸⁹ Όπως υπ. αρ. 88, σελ. 188-214.

⁹⁰ Όπως υπ. αρ. 88, σελ. 188-214.

⁹¹ Όπως πχ αναλύουν στο έργο τους οι Ηρακλείδης, Λιάκουρας βλέπε επίσης Βιβλιογραφία.

⁹² Brown 1996, σελ. 127-134.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Η στάση της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής πλευράς θα μπορούσε να ανιχνευτεί στην συνέχεια:

Το κυρίαρχο ερώτημα σχετικά με την κρίση του 1963 και την απαρχή κατάρρευσης του κυπριακού Κράτους παραμένει η δυνατότητα αποφυγής της, καθώς και τα βαθύτερα αίτια της: πολιτικά και στρατιωτικά. Επειδή όμως όπως αποδείξαμε στο πρώτο κεφάλαιο, η διεθνής Πολιτική και οι στρατηγικές επιλογές δεν μπορούν να βασίζονται σε υποθέσεις, αλλά σε εμπειρικά δεδομένα και γενικές θεωρητικές αρχές, ως παραθέσουμε στο σημείο αυτό, τον τρόπο με τον οποίο οι κυριότεροι δρώντες χειρίστηκαν την συνταγματική κρίση καθώς και την εθνοτική σύγκρουση που ακολούθησε:

Χωρίς αμφιβολία, η κίνηση του Μακαρίου για κατάθεση πρότασης που αφορούσε στην τροποποίηση διατάξεων του Συντάγματος αφορούσε τις ανησυχίες που αντικατόπτριζαν την ελληνοκυπριακή κοινότητα σχετικά με τον ρόλο των Τουρκοκυπρίων στο νέο Κράτος αλλά και την εγγενή δυσλειτουργία που απόρρεε από το Σύνταγμα. Ωστόσο, ίσως υπήρξε βεβιασμένη και όχι τόσο αποτέλεσμα ορθολογιστικής διαδικασίας πράγμα που ως εκ τούτου, αποδεικνύεται από τον μη ξεκάθαρο τρόπο αντιμετώπισης⁹³ της κρίσης από πλευράς του ΗΒ. Η στάση των Τουρκοκυπρίων μπορεί να φανεί ξεκάθαρα ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 50'. Η ύπαρξη δύο οργανώσεων, της

Volkan (από τους πυρήνες της οποίας ξεπήδησε η “πασίγνωστη” TMT, Türk Muvavement Teskilati⁹⁴) αλλά και των ελλάσονων “Μαύρη Συμμορία” και “Μέτωπο της 9ης Σεπτεμβρίου” καθοδηγούμενων από την Άγκυρα, που κινούνταν προς την κατεύθυνση του γεωγραφικού διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, κυρίως προς την κατεύθυνση του 35ου παραλλήλου (που παρεπιπτόντως συμπίπτει με το απότατο όριο της προέλασης του “Αττίλα” το 1974. Το γεγονός ότι οι προβοκάτσιες που ακολούθησαν τις δράσεις των εν λόγω οργανώσεων και κινήθηκαν τόσο έναντι ελληνοκυπρίων όσο και τουρκοκυπρίων οδήγησαν στις πρώτες εγκαταστάσεις των τελευταίων σε θύλακες, ενώ η αντιπαράθεση σε εθνικό επίπεδο τόσο των ετών 63'-64' καθώς και αυτή του 1967 καθοδηγήθηκαν κυρίως από ήδη έμπειρα μέλη των.

⁹³ Πράγμα που αποκαλύπτεται στο έργο του Κρανιδιώτη, όπως υπ. αρ. 57, σελ. 51., όπου παρατίθεται η επιστολή του Προέδρου Μακαρίου προς τον Γεώργιο Παπανδρέου τον Μάρτιο του 1964 και στην οποία διαφαίνεται η εσφαλμένη του εντύπωση στην ενθάρρυνση των προτάσεων του από τον Υπουργό Κοινοπολιτειακών Σχέσεων Duncan Sads.

⁹⁴ Δες Ahmet Çavut, Η TMT και το Κυπριακό Πρόβλημα, στο Ανδρέας Στεργίου, Heinz Richter, Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων, Ροές Αθήνα, 2006. σελ. 159-175.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Η αποκαλυπτική δήλωση⁹⁵ του Δρος Κιουτσούκ της 29ης Νοεμβρίου του 1957 περί διχοτόμησης στον 35 παράλληλο, αποτελεί εξάλλου προάγγελο της στάσης του τουρκοκυπριακού παράγοντα στην κρίση του 1963 . Οι κατά καιρούς αποκαλυπτικές συνεντεύξεις του Ντενκτάς⁹⁶, να υπογραμμίσει την 20η Ιουλίου ως δικαίωση των αγώνων της ΤΜΤ επίσης λειτουργεί προς την ως άνω υπόθεσή μας. Η Στάση των ΗΠΑ, στην εν λόγω περίοδο διαμορφώθηκε κυρίως υπό την πίεση της αυξανόμενης στις αρχές της δεκαετίας του 1960 σχέσης⁹⁷ μεταξύ των αραβικών χωρών και της ΕΣΣΔ αναφορικά με την αραβό-ισραηλινή σύγκρουση καθώς και του τρόπου διασφάλισης των ενεργειακών οδών που αφορούν τα πετρέλαια της Μ. Ανατολής. Παράλληλα, η αυξανόμενη στρατηγική σημασία της Κύπρου, υπενθύμιζε την ανάγκη συνοχής της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ (κυρίως μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας) και αυτό ήταν κάτι που για την αμερικανική πλευρά συνεπάγονταν στην πρωτοβουλία διαμεσολαβητικής⁹⁸ προσπάθειας και διαπραγματεύσεων.

B. Σύνοψη (1967-1974):

B1: Στρατηγικές Παράμετροι Εποχής:

(εισαγωγικά):

Ο στρατηγικός ανταγωνισμός μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης στην περιοχή της Νοτιοανατολικής μεσογείου αλλά και αναφορικά με τον χειρισμό του Κυπριακού Προβλήματος πηγάζει από μια σειρά λόγων που στην χρονολογική περίοδο εξέτασης της εργασίας μας διαφαίνονται έντονα. Τα αποτελέσματα της αραβό-ισραηλινής σύγκρουσης του 1967 επαναπροσδιόρισαν⁹⁹ την ισορροπία δυνάμεων στην Μ. Ανατολή και έθεσαν τις δύο υπερδυνάμεις έναντι μεγάλων στρατηγικών αποφάσεων συναρτήσει της νοτιοανατολικής μεσογείου και των

⁹⁵ Çavıt 2006, σελ. 164.

⁹⁶ Με κυριότερες αυτές σε τουρκικά μέσα καθώς και στους Times το 1978, Çavıt σελ. 163.

⁹⁷ Goldstein, Zukhov 1999, σελ. 15-19.

⁹⁸ Που τελικά επιτεύχθη με την παρέμβαση του Προέδρου Johnson, δεξ Ρίζας Σωτήρης, Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία, Οι ΗΠΑ και η Βρετανία στη αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967, Βιβλιόραμα Αθήνα, 2000. σελ. 81-87.

⁹⁹ Calvocoressi Peter, World Politics 1945-2000, Longman 2001, σελ. 402-407.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

πολύτιμων ενεργειακών οδών. Το υποσύστημα αυτό της ΝΑ Μεσογείου, στο οποίο εντάσσεται από την σκοπιά των Διεθνών Σχέσεων και η Κύπρος θα απασχολήσει έντονα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Πέραν της σύγκρουσης Ισραήλ-Αράβων το υποσύστημα αυτό διακρίνεται για την έντονη πολιτική αστάθεια, τον ενδοαραβικό ανταγωνισμό την εθνοτική ή θρησκευτική σύγκρουση και φυσικά, τις προσπάθειες της ΕΣΣΔ για επιρροή στα αραβικά κράτη (Συρία, Αίγυπτος). Ο θάνατος του Νάσερ το 1970, που ηγήθηκε του “κινήματος των αδεσμέυτων”, ουσιαστικά κατοχύρωσε το σχήμα¹⁰⁰ Ισραήλ-ΗΠΑ εναντίον ΕΣΣΔ-Αιγύπτου εγκαινιάζοντας μια νέα εποχή αναζωπύρωσης της σύγκρουσης στην περιοχή. Παράλληλα, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ είδαν τα στρατηγικά τους συμφέροντα να αυξάνονται, η καθεμιά για τους δικούς της λόγους: Οι ΗΠΑ μπορούμε να πούμε ότι άλλαξαν ριζικά την πολιτική τους στα τέλη της δεκαετίας του 60, επί προεδρίας Νίξον, επαναπροσδιορίζοντας την σχέση τους με το Ισραήλ. Η καταλυτική φυσιογνωμία του Χένρυ Κίσσιγκερ οδήγησε την μετριοπαθή στάση του Υπουργού Εξωτερικών Ρότζερς να λάβει υπόψην της την στρατηγική σημασία του Ισραήλ για την ανάσχεση της

“εισβολής” της Σοβιετικής Ένωσης στην περιοχή. Η συνεργασία του θιασώτη της *realpolitik* Κίσσιγκερ με την Γκόλντα Μέγιερ και τον Γίτζακ Ράμπιν (τότε πρέσβη του Ισραήλ στην Ουάσινγκτον) επισφραγίστηκε από την επονομαζόμενη και “διπλωματία των ταξιδιών” (*shuttle diplomacy*¹⁰¹). Ο τελευταίος, αντιλαμβανόμενος μέσα από την σκοπιά του κλασικού ρεαλισμού την ανάγκη για ισορροπία ισχύος αλλά παράλληλα την εξομάλυνση των σχέσεων των ΗΠΑ με την ΕΣΣΔ σε άλλα ζητήματα υψηλής στρατηγικής (π.χ. η μείωση των στρατηγικών πυρηνικών όπλων) απόδωσε μεγάλη σημασία στην νοτιοανατολική πτέρυγα του NATO, στην στρατηγική διασφάλιση της Μέσης Ανατολής και στις περιοχές που συνόρευαν με την ΕΣΣΔ (Τουρκία, Ιράν, Ιράκ). Η προώθηση της πολιτικής των ΗΠΑ περί διασφάλισης της νοτιοανατολικής πτέρυγας του NATO την στιγμή που οι ελληνοτουρκικές σχέσεις δοκιμάζονταν υπό το βάρος του Κυπριακού Προβλήματος αποτέλεσε από μόνο του,

¹⁰⁰ Posen Bary, Ross Andrews, *Competing visions for US Grand Strategy*, *International Security*, Vol. 21, No. 3, Winter 1996-1997. σελ. 1-12.

¹⁰¹ Calvocoressi 2003, σελ. 417-425.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

σημαντικό λόγο αύξησης της γεωστρατηγικής σημασίας της Κύπρου. Η παρουσία της ΕΣΣΔ, σταθερά μετά το 1967, στην Μεσόγειο (5η Εσκάνδρα), η επιρροή της στην Μ. Ανατολή, καθώς και οι αυξημένες στρατιωτικές και κατασκοπευτικές της δραστηριότητες¹⁰² στα σύνορα με την Τουρκία αποτέλεσαν λόγους ανησυχίας της δυτικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, η Σοβιετική Ένωση στα τέλη της δεκαετίας του 60' κατόρθωσε να ξεπεράσει¹⁰³ τις ΗΠΑ σε αριθμό κατασκευής διηπειρωτικών πυραύλων (ICBM) και σε αριθμό υποβρυχιακών πυραύλων (SLBM) καθιστώντας έτσι μια νέα ισορροπία τρόμου έναντι του ήδη αναπτυγμένου από τις ΗΠΑ συστήματος MIRV (πολλαπλές κεφαλές σε ένα πύραυλο). Ωε εκ τούτου, οι ρυθμοί αυτοί της σοβιετικής ανάπτυξης θα συνεχίζονταν ως το 1973, ενώ το 1974 η διαφορά θα μεγάλωνε εκ νέου. Παραδοσιακά, οι Σοβιετικοί έδειχναν μεγάλο ενδιαφέρον για την ανατολική λεκάνη της Μεσογείου, συγκεκριμένα για λόγους που θα αναλύσουμε στην συνέχεια για την Κύπρο, και το 1971 αποτελεί χρονιά ορόσημο καθότι η σοβιετική πολιτική στην περιοχή εξασφαλίζει δύο σημαντικά γεγονότα: α. Την επισφράγιση της προσέγγισης με

την Αίγυπτο, με την υπογραφή της δεκαπενταετούς¹⁰⁴ συμφωνίας φιλίας και β. την αλλαγή του πολιτικού στάτους της Μάλτας (σημείο “στραγγαλισμού” όπως προαναφέραμε) με την κυβέρνηση Μιντώφ¹⁰⁵ που θα επαναπροσδιόριζε την σχέση της με τους δυτικούς. Παράλληλα, η σοβιετική πολιτική επεξεργάζονταν με μεγάλο ενδιαφέρον την στάση της Τουρκίας στην περιοχή, τόσο εξαιτίας της στρατηγικής σημασίας για αυτή των στενών των Δαρδανελίων όσο και αναφορικά με την ρήση του Churchill περί μεταστροφής¹⁰⁶ της τουρκικής πολιτικής στη Ρωσία όταν δυσχεραστείται με την Δύση, πράγμα που οι τελευταίοι δείχναν να αφομοίωναν.

Στρατηγικές-Διπλωματικές Πτυχές ΗΠΑ:

¹⁰² O' Malley, Craig 1999, σελ. 257.

¹⁰³ Δες Papp Daniel, Soviet Perceptions of the Strategic Balance, Air University Review, February 1981. σελ. 5-11.

¹⁰⁴ Calvocoressi 2001, σελ. 412-423.

¹⁰⁵ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 199.

¹⁰⁶ Δες Evera Stephen Van, The Cult of the Offensive and the origins of the first World War, International Security, Vol. 9, No. 1, Summer 1984. σελ. 92-97.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ στην περίοδο που εξετάζουμε καθώς και η αντίστοιχη διπλωματική της πτυχή εδράζονται σε αυτό που ο ίδιος ο Kissinger¹⁰⁷ (*Diplomacy 1994*) τυποποίησε ως *τριγωνική διπλωματία* και σχετίζεται με μια γεωπολιτική προσέγγιση της Διπλωματίας από την κυβέρνηση Nixon. Η μέθοδος αυτή συνίσταται σε μια μετουσίωση της ρεαλιστικής σχολής σκέψης και της πολιτικής εφαρμογής της Real Politik¹⁰⁸ και του *raison d'état*¹⁰⁹ στην άσκηση της διπλωματίας.

Οι κυριότεροι στόχοι που οι ΗΠΑ προώθησαν μέσω της τριγωνικής διπλωματίας αφορούσαν την ανάπτυξη μιας σχέσης μεταξύ Ουάσιγκτον-Πεκίνου και Μόσχας με σκοπό, στα πλαίσια της στρατηγικής εξουθένωσης που εφάρμοζαν-αλλά και της γενικότερης αποτροπής-, να προσεγγίσουν την Κίνα και από αυτή την σχέση να προκύψει ένα ουσιαστικό αντίβαρο στην Σοβιετική Ένωση. Παράλληλα, αναφορικά με την Κύπρο, η εφαρμογή της αμερικανικής πολιτικής σκόπευε στην αποδυνάμωση της σχέσης μεταξύ Κύπρου-ΕΣΣΔ αλλά παράλληλα:

Την αποτροπή της ευθείας αμφισβήτησης¹¹⁰ από την ελληνοκυπριακή πλευρά του καθεστώτος των βάσεων (δες αναλυτικά στην συνέχεια)

Το πιθανό, μετά την πρωτοβουλία Acheson, ενδεχόμενο Ένωσης-Διπλής Ένωσης (Διχοτόμηση) με ανταλλάγματα καθότι το ενδεχόμενο μιας αδέσμευτης Κύπρου, με πιθανή την ενδυνάμωση της σοβιετικής επιρροής, θα λειτουργούσε μη-προστατευτικά για τις βρετανικές βάσεις και

Η πιθανή ένταξη¹¹¹ της Κύπρου στο NATO σαν παράγοντας που θα λειτουργούσε καταλυτικά για την ασφάλεια στην περιοχή και την στρατηγική αντίληψη της Δύσης για την ΝΑ Μεσόγειο.

B2: Η περίπτωση των Βάσεων:

Η στρατηγική σημασία της Κύπρου για την δυτική συμμαχία διαφάνηκε ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1950 και την κρίση στο Σουέζ. Το γεγονός πως οι

¹⁰⁷ Henry Kissinger, *Diplomacy*, Simon and Schuster 1994.

¹⁰⁸ Kissinger 1994, κεφ. 28.

¹⁰⁹ Πλατιάς 2007, σελ. 35-36.

¹¹⁰ Ριζάς 2000, σελ. 82-83.

¹¹¹ Ριζάς 2000, σελ. 131-134.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

βάσεις της Δεκέλειας, του Ακρωτηρίου και αυτές του όρους Όλυμπος (Τρόδος) χρησιμοποιήθηκαν κατά κόρον από την αμερικανό-βρετανική συμμαχία καθ' όλη την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως κλειδί για την ερμηνεία της αμερικανικής πολιτικής στο Κυπριακό μετά το 1967. Οι εγκαταστάσεις που βρίσκονταν στις βρετανικές βάσεις της Κύπρου, έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην κατασκοπευτική δραστηριότητα της Δύσης, αναφορικά με τις σοβιετικές στρατιωτικές δυνάμεις καθώς και τις δοκιμές στρατηγικών όπλων. Πιο συγκεκριμένα, αν αναλογιστούμε ότι κατά τα έτη 1973-1974 και δεδομένων των αποτελεσμάτων της συνθήκης SALT¹¹² του 1972, οι Σοβιετικοί ξεπέρασαν τις ΗΠΑ σε αριθμό διηπειρωτικών πυραύλων καθώς και δοκιμών των νέων SS-18 και SS-19, είναι λογικό το συμπέρασμα της αύξησης της σημασίας της Κύπρου από στρατηγική σκοπιά (διασφάλιση) όσο και αναφορικά με τις εξελίξεις που αφορούσαν το πρόβλημα και τον τρόπο χειρισμού του. Η Κύπρος, ήδη από την δεκαετία του 1950 αποτέλεσε για το Ηνωμένο Βασίλειο, που άρχισε να εγκαταλείπει σταδιακά για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους όλες τις αποικίες και εγκαταστάσεις της, την τελευταία σημαντική βάση κατασκοπευτικής αλλά και στρατηγικής σημασίας για την περιοχή λόγω της αυξημένης κομβικής παρουσίας της γεωγραφικά. Σε μια περίοδο ισορροπίας του τρόμου¹¹³ αλλά και αβεβαιότητας που απορρέει από το σύστημα της Πυρηνικής αποτροπής, η κατασκοπευτική δραστηριότητα αποτελούσε στρατηγική προτεραιότητα ως πηγή ακριβούς πληροφόρησης του στρατοπέδου της Δύσης.

Η συμφωνία UKUSA¹¹⁴, επέτρεπε στους Αμερικανούς, να διοχετεύονται πληροφορίες που προέρχονταν από τις βρετανικές εγκαταστάσεις, κυρίως στην Κύπρο και το Ιράν. Η Κύπρος φιλοξενούσε τα ραντάρ τύπου OTH (Over the Horizon), ένα επαναστατικό για την εποχή σύστημα ραντάρ μεγάλου εύρους κάλυψης που λειτουργούσε πάνω από την επιφάνεια της κοιλότητας της Γης. Αν αναλογιστούμε ότι παρόμοιο σύστημα παρακολούθησης υπήρχε στην Ιαπωνία (για να καλύπτει τις δοκιμές σοβιετικών συστημάτων στην χερσόνησο Kamtsaka στα ρωσο-ιαπωνικά σύνορα) αντιλαμβανόμαστε την σημασία της Κύπρου για την κατασκοπευτική δραστηριότητα της Δύσης. Οι περιοχές κάλυψης του συστήματος ραντάρ OTH αφορούσαν τις περιοχές δοκιμής των σοβιετικών ICBM's καθώς και

¹¹² Δες Lodal Jan, Finishing Start, Foreign Policy, No. 48, Autumn 1982. σελ. 73-78.

¹¹³ Wohlstetter Albert 1948, σελ. 24.

¹¹⁴ Calvocoressi 2001, σελ. 28 και 36.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

πυραυλικών συστημάτων τύπου Κρούζ που εκτείνονταν από τις περιοχές του Καπουστίν Γιάρ¹¹⁵ (περιοχή κοντά στο Στάλινγκραντ-Βόλγκογκραντ στα νότια της ΕΣΣΔ) έως ανατολικά στα όρια του Καζακστάν καθώς και τέλος, στην νότια Ρωσία και την περιοχή του Τιουρατάμ. Η όλη αυτή δραστηριότητα της Κύπρου αποτελούσε, σε συνδυασμό με τον αυξημένο στρατηγικό ρόλο της Τουρκίας, ένα υποσύστημα με μεγάλη σημασία για το δυτικό σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης της Δύσης για δύο λόγους: α. εξαιτίας της γεωγραφικής σημασίας της Κύπρου καθότι περιβάλλονταν από μεγάλους υπερθαλάσσιους διαδρόμους απέχοντας την “ιδανική” απόσταση μεταξύ 1000 και 3000 ν.μ. από την περιοχή των σοβιετικών δοκιμών, πράγμα ιδανικό για την χρήση των ραντάρ τύπου ΟΤΗ και β. λόγω της εγγύτητας της νήσου και με το ευπαθές και νευραλγικό περιβάλλον της Μ. Ανατολής.

Το 1973, αποτέλεσε έτος καμπής για την δράση των εγκαταστάσεων και ανέδειξε την στρατηγική σημασία και ρόλο τους αναφορικά με δύο πολύ σημαντικά γεγονότα: 1. Την έναρξη του πολέμου του Γιομ Κιπούρ και της απειλής που αυτός συνεπαγόταν για την ασφάλεια και τις προτεραιότητες ΗΠΑ-ΕΣΣΔ και 2. λόγω της ύπαρξης από πλευράς Σοβιετικών των συστημάτων SS-18 και SS-19

(καθώς και αργότερα των SSX-16 έως 19, μέσα στο 1974) και της έστω και προσωρινής υπεροχής τους στην εξοπλιστική κούρσα, καθώς και στις δυνατότητες “πρώτου κτυπήματος”¹¹⁶. Οι εξελίξεις του πολέμου του Γιομ Κιπούρ και η στάση της Δύσης αναφορικά με το Ισραήλ¹¹⁷ (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδος, Τουρκίας, Ισπανίας και Βρετανίας σε σχέση με τις εγκαταστάσεις στην Κύπρο) αποτέλεσαν ένα σημαντικό λόγο αναπροσαρμογής της σχέσης ΗΠΑ-ΗΒ αναφορικά με το μέλλον της χρήσης των εγκαταστάσεων έγκαιρης προειδοποίησης και δη με την Κύπρο. Η απόφαση της βρετανικής κυβέρνησης για περικοπή δαπανών που αφορούσαν τις αμυντικές δαπάνες (κυβέρνηση Wilson) κλόνησε το CENTO και την ΝΑ Μεσόγειο και η απόβαση Αμερικανών πεζοναυτών¹¹⁸ στην Κύπρο τις αρχές του 1974 δοκίμασε τις προθέσεις του Μακαρίου σχετικά με την πρόσβαση των Αμερικανών στις βάσεις σε περίπτωση εγκατάλειψης των από τους Βρετανούς.

¹¹⁵ Goldstein, Zukhov 1999, σελ. 22-26.

¹¹⁶ Wohlstetter 1958, σελ. 9-21.

¹¹⁷ O’ Malley, Craig 1999, σελ. 272-278.

¹¹⁸ O’ Malley, Craig 1999, σελ. 279.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές
B3: Διαπραγματεύσεις Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων:

Οι δύο κοινότητες, Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι, πέρασαν ένα μεγάλο στάδιο ενδοκυπριακών συνομιλιών οι οποίες ουσιαστικά ξεκίνησαν τον Ιούνιο του 1968, και με διάφορες εκφάνσεις διήρκησαν μέχρι τον Φεβρουάριο του 1974¹¹⁹ όπου κατέρρευσαν υπό το βάρος του αδιεξόδου (stalemate) ως προς την υιοθέτηση κοινά αποδεκτής λύσης. Οι δύο κυριότεροι συνομιλητές υπήρξαν ο Γλαύκος Κληρίδης και ο Ραούφ Ντενκτάς, εκπροσωπώντας αντίστοιχα τις δύο κοινότητες. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι διαπραγματεύσεις, παρά την διαφοροποίηση (πολλές φορές πάγια) σχετικά με τις θέσεις των δύο μερών, επηρεαστήκαν σε μεγάλο βαθμό από την κατάσταση στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Κύπρου, όπως θα αναλύσουμε στην συνέχεια, αλλά και από τις στρατηγικές επιλογές των ομάδων πίεσης εκείνων του εξωτερικού που επιδρούσαν καταλυτικά σε αυτές.

Πέραν της εξαιρετικής διεθνούς συγκυρίας του 1973 που προαναφέραμε, ήδη από το 1971 η πολιτική κατάσταση στο εσωτερικό της Τουρκίας δείχνει να αλλάζει¹¹⁹. Οι εκλογές του 1973 ανάδειξαν στην Τουρκία την πρώτη δημοκρατική κυβέρνηση μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1971¹²⁰ υπό τον Bülent Ecevit και το Λαϊκό-Δημοκρατικό Κόμμα (CHP, Cumhuriyet Halk Partisi) ο οποίος όμως δεν μπόρεσε¹²¹ να σχηματίσει αυτόνομη κυβέρνηση δίχως την συμπαράσταση του Necmettin Erbakan και του εξτρεμιστικού κόμματος της Εθνικής Σωτηρίας (MSP, Milli Selâmet Partisi). Το τελευταίο καθιστούσε στο σύστημα υψηλής στρατηγικής¹²² της Τουρκίας εγγυητή την ανάμιξη του Στρατού, του βαθέως κράτους εν γένει, σε μια περίοδο (αρχές δεκαετίας του 1970) στην οποία η Τουρκία διένυε βαθειά περίοδο κρίσης, ιδιαίτερα οικονομικής και πολιτικής. Ο Ντενκτάς, όντας ο εκλεκτός της στρατιωτικής ελίτ στο εσωτερικό της Τουρκίας, δείχνει μετά το 1973 να αλλάζει την μετριοπαθή

¹¹⁹ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 197, σχετικά με τον τρόπο ανόδου στην εξουσία του Νιχάτ Ερίμ.

¹²⁰ Δες Kavanou Angeliki Andrea, How Peace Agreements are derailed: The evolution of values in Cyprus 1959-1974, Journal of Peace Research, Vol. 43, No. 6, 2006. σελ. 281-284.

¹²¹ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 227.

¹²² Στο τρίτο μέρος θα παραθέσουμε αναλυτικά την υψηλή στρατηγική της Τουρκίας (στόχοι, επιδιώξεις και μέσα της υψηλής της στρατηγικής).

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

στάση του στις διαπραγματεύσεις, οι οποίες να σημειωθεί ότι σε θέματα που αφορούσαν την τοπική αυτοδιοίκηση είχαν φτάσει σε ένα ικανοποιητικό βαθμό, και η όλη στάση των Τουρκοκυπρίων δείχνει να επηρεάζεται απευθείας από την Άγκυρα. Ως εκ τούτου, κάτι τέτοιο διαφαίνεται και από την μετά των τελών του 1973 πολιτική στάση του Ντενκτάς ο οποίος επαναφέρει στο προσκήνιο την θέση περί πλήρους διοικητικής αυτονομίας των Τουρκοκυπρίων και επιδίωξη ομόσπονδης λύσης. Στο παράρτημα, θα παραθέσουμε πίνακα με τις κυριότερες επιδιώξεις της κάθε πλευράς αναφορικά με τις διαπραγματεύσεις καθώς και την στρατηγική τους αξιολόγηση από την κάθε πλευρά.

Η συνοπτική παρουσίαση των διαπραγματεύσεων γεννά την ανάγκη παράθεσης της διπλωματικής διάστασης της υψηλής στρατηγικής καθώς και του τρόπου που η έννοια της ισχύος επικαθορίζει την πορεία των διαπραγματεύσεων.

Ο Sun Tzu¹²³ είχε χαρακτηριστικά πει, *πως εάν γνωρίζεις τον εχθρό και τον εαυτό σου δεν έχεις ανάγκη να φοβάσαι το αποτέλεσμα και εκατό μαχών. Εάν γνωρίζεις*

τον εαυτό σου αλλά όχι τον εχθρό, για κάθε νίκη που κερδίζεις θα έχεις και μια ήττα. Εάν δεν γνωρίζεις τον εαυτό σου, ούτε τον εχθρό σου θα νικηθείς σε κάθε μάχη, καθιστώντας χαρακτηριστικό, τον τρόπο που η κάθε πλευρά (ιδίως στην διαπραγμάτευση) οφείλει να γνωρίζει τόσο τις επιδιώξεις της όσο και αυτές της αντίπαλης πλευράς. Αν θεωρήσουμε αυτό που τονίζει ο Martin Wight¹²⁴ (Διεθνής Θεωρία, Τα τρία ρεύματα σκέψης 1998) περί της ισχύος ως καταλυτικού διαμορφωτή της πολιτικής (χάραξη-εφαρμογή) υπόθεση εργασίας, αντιλαμβανόμαστε για μια διεθνή έκφραση της κρατικής λειτουργικότητας (διπλωματία, εξωτερική πολιτική) πόσο καταλυτικά επιδρά η ισχύς και πιο συγκεκριμένα στις διαπραγματεύσεις, ο τρόπος άσκησης της (που προφανώς εδράζεται¹²⁵ σε μια σειρά γεγονότων τετελεσμένου χαρακτήρα).

¹²³ Sun Tzu, The art of War, Oxford University Press, 1963, σελ. 35-37.

¹²⁴ Wight M., Διεθνής Θεωρία, Τα τρία ρεύματα σκέψης, Ποιότητα, Αθήνα 1998), σελ. 263-266.

¹²⁵ Βλέπε διαπραγματεύσεις 1963-1974 και τον τρόπο άσκησης των από τον Μακάριο, 1974 και εντεύθεν υπό το βάρος του τετελεσμένου της τουρκικής κατοχής ή αναφορικά με τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Κύπρου για την ΕΕ, δεξ επίσης Ήφαιστος Παναγιώτης, <http://www.ifestos.edu.gr/17.htm>

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Ανακεφαλαιώνοντας θα τονίζαμε πως η ισχύς, διπλωματική, συμμαχική, αλλά και στρατιωτική, επηρεάζει τις διακρατικές διαπραγματεύσεις¹²⁶ καταλυτικά καθώς και την επίλυση των διεθνών συγκρούσεων. Πρόκειται για ένα συνδυασμό, που στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής που αναλύουμε, περιλαμβάνει το σύνολο των μέσων ενός κράτους, για την επίτευξη, στην διπλωματική κόνιστρα, ορθολογιστικά οριοθετημένων σκοπών.

B4: Σχέση Ελλάδος-Κύπρου (1967-1974):

Οι σχέσεις Λευκωσίας-Αθήνας, ιδιαίτερα την περίοδο που εξετάζουμε και συγκεκριμένα μετά το 1971, σφράγισαν τις εξελίξεις που οδήγησαν στα δραματικά γεγονότα του 1974 και επαναπροσδιόρισαν τον στρατηγικό συσχετισμό στην περιοχή τόσο αναφορικά με τους κυριότερους δρώντες όσο και σε σχέση με την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα (κατάρρευση της Χούντας, αποκατάσταση της Δημοκρατίας). Είναι σημαντικό να αναφερθούμε στα κυριότερα γεγονότα της περιόδου αυτής, γιατί κρίνουμε ότι αποτελούν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα διαστρέβλωσης των βασικών αρχών της Υψηλής Στρατηγικής που αναλύσαμε στο πρώτο κεφάλαιο συνεπώς η αφομοίωση τέτοιων λαθών μπορεί να τονίσει την σπουδαιότητα της τελευταίας τόσο ως προς την χάραξη όσο και ως προς την εφαρμογή της.

¹²⁶ Όπως υπ. αρ. 125.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Πριν αναλύσουμε διεξοδικά την ανοικτή σύγκρουση Ελλάδος-Κύπρου ως προς τις πολιτικές επιλογές που αφορούν το Πρόβλημα καθώς και την ανοικτή, μετά ενός σημείου, προσπάθεια υπονόμευσης του Προέδρου Μακαρίου, ας αναλύσουμε τον τρόπο με τον οποίο οφείλει κάποιος να αντιληφθεί την εσωτερική πολιτική κατάσταση στην Κύπρο την περίοδο που εξετάζουμε. Αρχικά, η φυσιογνωμία του Μακαρίου ως κυρίαρχου πολιτικού πρωταγωνιστή στην Κύπρο από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 ως τον θάνατό του το 1977 μπορεί να ερμηνευθεί με πολλούς λόγους: Πολιτικά, αδιαμφισβήτητα, επρόκειτο για μια χαρισματική, με την έννοια της βεμπεριανής πολιτικής παράδοσης, προσωπικότητα: Ευφύης, καλός ρήτορας και ικανός διπλωμάτης. Η ανάμιξη του με τις χώρες του τρίτου κόσμου αλλά και το κίνημα των Αδεσμεύτων του είχαν προσδώσει διεθνές κύρος καθώς και την πολιτική υποστήριξη στον Ο.Η.Ε. των μικρών αφρικανικών και ασιατικών χωρών. Παράλληλα, σε επίπεδο ψυχολογίας αλλά και προσλαμβανουσών εικόνων (perceptions), ο Μακάριος αποτελούσε για την κοινότητα των Ελληνοκυπρίων Εθνάρχη, δηλαδή μια προσωπικότητα που τους εξέφραζε τόσο πολιτικά όσο και θρησκευτικά εξαιτίας της ιδιότητας του αυτής. Πραγματιστικά, η στήριξη του Μακαρίου οφείλονταν σε μια σειρά πολύπλοκων λόγων που συνδέονται με την ιδιαίτερη πολιτική ιστορία του

νησιού: 1. Τον ρόλο της Κυπριακής Εκκλησίας¹²⁷, που ιστορικά, κοινωνικά και πολιτικά διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο εξαιτίας της τεράστιας οικονομικής και κτηματικής δύναμης που διαθέτει. Ο Μακάριος ουσιαστικά στήριξε οικονομικά τον εθνικό-απελευθερωτικό αγώνα της ΕΟΚΑ του 55'-59'. Παράλληλα, καθ' όλη την διάρκεια του πολιτικού του βίου η Εκκλησία στήριξε οικονομικά τον Πρόεδρο Μακάριο. 2. Η επιρροή των εργατικών συνδικάτων και ενώσεων αλλά και μεγάλων εταιρειών όπως η “Ελληνική Μεταλλευτική Εταιρεία¹²⁸” που ουσιαστικά διαχειρίζονταν όλους τους τομείς της κυπριακής οικονομίας από την γεωργία μέχρι τις τράπεζες και 3. Το ΑΚΕΛ (Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζομένου Λαού) ένα από τα ισχυρότερα κομμουνιστικά κόμματα της ΝΑ Μεσογείου και από τα ισχυρότερα κόμματα στην Κύπρο, που διατεινόταν φιλικά απέναντί του. Αν κάνουμε την

¹²⁷ Για μια εκτενή ανάλυση του ρόλου της Κυπριακής Εκκλησίας δεξ Hugues Jean de Dianoux de la Perrotine, Η Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου, στο στο στο Ανδρέας Στεργίου, Heinz Richter, Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων, Ροές Αθήνα, 2006. σελ. 263-287.

¹²⁸ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 232.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

υπόθεση της μη υιοθέτησης από τους Κύπριους της ταυτότητας του πολίτη αλλά της εθνοφυλετικής ιδιότητας (Ελληνες-Κύπριοι) τότε μπορούμε εύκολα να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το ίδιο το πολιτικό σύστημα στην Κύπρο δεν μπόρεσε να φιλελευθεροποιηθεί και να απεμπολήσει με τρόπο εγγενή τις ευθείες προσπάθειες διαστρέβλωσης του που θα περιγράψουμε στην συνέχεια. Ως εκ τούτου, μην ξεχνάμε, πως στην περίοδο που εξετάζουμε, ο Μακάριος αποτελούσε το καθοριστικό πολιτικό παρονομαστή σε βαθμό που στην Κύπρο τα κόμματα δεν διακρίνονταν για τις πολιτικές θέσεις ή τα καταστατικά των αλλά σε σχέση με την “μακαριακή” ή “αντιμακαριακή” τους τοποθέτηση. Παράλληλα στην ελληνική πολιτική σκηνή το Κυπριακό ως εθνικό θέμα αποτελούσε διαχρονικά λόγο πολιτικής ύπαρξης, πολιτικής ατζέντας ή ακόμη και κρίσης του πολιτικού αποτελέσματος¹²⁹.

Οι χειρισμοί της Χούντας, αναφορικά με την πρόοδο των συνομιλιών Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων θα χαρακτηρίζονταν ερασιτεχνικοί. Από τις αρχές του 1968 διαφαίνεται έντονα πως η ελληνική πλευρά αντιλαμβανόταν την σχέση Αθήνας-Λευκωσίας με έναν, με όρους του Gramsci, ηγεμονικό τρόπο, όπου η ελληνική πλευρά θα επέβαλλε τους όρους της και η Κύπρος θα συναινούσε. Ιστορικά, είναι εύκολο να συμπεράνει κανείς τον τρόπο με τον οποίο το Κυπριακό θα μπορούσε να επηρεάσει καταλυτικά την εσωτερική ελληνική πολιτική κατάσταση και δη ένα

καθεστώς σαν αυτό της Στρατιωτικής Δικτατορίας κρίνοντας εκ των υστέρων, διαβλέπουμε πως το Κυπριακό Πρόβλημα επηρέασε την ελληνική πολιτική σκηνή και το 1974, λειτουργώντας καταλυτικά για την πτώση του καθεστώτος. Η δεδομένη πολιτική στάση του Μακαρίου σε συνδυασμό με την αμετακίνητη θέση της Χούντας στο δυτικό στρατόπεδο δημιουργούσαν ένα πλέγμα εκνευρισμού που ήταν λογικό να εξοκείλει σε μια σειρά πιο δραστικών μέτρων από την απλή πίεση ως προς το περιεχόμενο των διαπραγματεύσεων.

Το επονομαζόμενο και από πολλούς “Εθνικό Κέντρο”¹³⁰ καθώς και οι θιασώτες της πολιτικής του δείχνουν να έχουν υποπέσει σε ένα σοβαρό σφάλμα κατά την περίοδο αυτή: Αντιλαμβάνονταν την λύση του Κυπριακού Προβλήματος σε επίπεδο κρατών (Ελλάδα-Τουρκία) και όχι σε διεθνές επίπεδο (ΟΗΕ) με αποτέλεσμα την παγίωση και προσήλωση των επιμέρους μερών (Μακάριος-Τουρκοκύπριοι) σε θέσεις που απορρέανε από το δίλημμα ασφαλείας. Η ελληνική πολιτική στο

¹²⁹ Σβολόπουλος 2003, σελ. 82-85.

¹³⁰ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 195.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Κυπριακό δείχνει επίσης να διακατέχεται από ένα διττό συλλογισμό που ισοδυναμούσε και σε μη ξεκάθαρη στάση. Αφενός, στήριζε την ελληνοκυπριακή πλευρά, κυρίως με διαβεβαιώσεις και αφετέρου προσέγγιζε την Τουρκία¹³¹, για μια απευθείας λύση.

Παράλληλα στο εσωτερικό επίπεδο ανάλυσης οι εξελίξεις στην Κύπρο είναι ραγδαίες. Οι απευθείας προσπάθειες υπονόμευσης του Μακαρίου παίρνουν σάρκα και οστά στα τέλη της δεκαετίας του 1960, το 1968, με την συγκρότηση του “Εθνικού Μετώπου”¹³². Η απόπειρα κατά της ζωής του Μακαρίου τον Μάρτη του 1970 και η δολοφονία του Πολύκαρπου Γεωρκάτζη¹³³ την ίδια περίοδο αποτελούν δυο σκοτεινές σελίδες στην πολιτική ιστορία της Κύπρου που συνδέονται με την δράση της τρομοκρατικής οργάνωσης “Εθνικό Μέτωπο” (η οποία ουσιαστικά αυτοδιαλύεται την ίδια χρονιά) και για πολλούς σηματοδοτούν και την ευθεία ανάμιξη Ελλαδιτών αξιωματικών στις προσπάθειες δημιουργίας πολιτικής κρίσης στο νησί.

Αυτό στο οποίο όμως οφείλουμε να σταθούμε πριν της τελικής σύγκρουσης Αθήνας-Λευκωσίας, και την δράση της ΕΟΚΑ Β’ που θα επακολουθήσει, είναι η συμφωνία της Λισσαβόνας που έλαβε χώρα στα πλαίσια της συνόδου του Νάτο. Η

τελική συμφωνία μεταξύ Παλαμά-Οιζαί¹³⁴ σε μια περίοδο που η πολιτική συγκυρία σε Ελλάδα και Τουρκία άλλαζε δραματικά¹³⁵, αποτέλεσε την επισφράγιση της πολιτικής στρατηγικής που περιγράψαμε νωρίτερα περί ηγεμονικής στάσης, η οποία δεν υπόκεινται στις ορθολογιστικές αρχές της Υψηλής Στρατηγικής που παραθέσαμε στο πρώτο κεφάλαιο.

B5: Εισβολή-Κατοχή:

Στρατηγική Αξιολόγηση ενός “Τέλους Εποχής”:

Το να αναζητήσει κανείς τα αίτια που οδήγησαν στα γεγονότα της Τουρκικής Εισβολής στην Κύπρο είναι χρήσιμο για δυο λόγους, ένα επιστημονικό και ένα

¹³¹ Σβολόπουλος 2003, σελ. 186.

¹³² Για μια εκτενή ανάλυση της δράσης του Εθνικού Μετώπου, βασισμένη σε εκτενές αρχειακό υλικό, δες Δρουσιώτης Μακάριος, Η “εισβολή” της Χούντας στην Κύπρο, Στάχυ, Αθήνα 1998.

¹³³ Δρουσιώτης 1998, σελ. 207-240.

¹³⁴ Σβολόπουλος 2003, σελ. 185.

¹³⁵ Το σύνολο της ελληνικής βιβλιογραφίας, τόσο των Ιστορικών όσο και των αναλυτών (contemporary analysts), για το Κυπριακό Πρόβλημα στέκεται με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην προσωπικότητα του Παλαμά, σε σχέση με τον προκάτοχο του Πιπινέλη, καθώς και στην εσωτερική πολιτική αλλαγή της Τουρκίας του 1971 και την άνοδο του Νιχάτ Ερίμ στην εξουσία με πραξικόπημα τον Μάρτιο του 1971.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

ενοσιολογικό: α. Γιατί μπορεί να ανιχνεύσει κανείς το πλαίσιο στρατηγικής λειτουργίας (Στρατιωτική Στρατηγική, Υψηλή Στρατηγική) των εμπλεκόμενων, καθώς και τις πολιτικές επιδιώξεις τους, και συγκεκριμένα της Τουρκίας και β. Για να κατανοήσει κανείς την πτυχή του Κυπριακού Προβλήματος μετά το 1974 (στρατιωτική κατοχή και εποικισμός, ύπαρξη ψευδοκράτους, ελλαδική μεταπολίτευση).

Επίσης, η αναζήτηση των αιτίων της Κυπριακής τραγωδίας καταδεικνύει τις αδυναμίες της ελληνικής ηγεσίας, στην χρονική περίοδο εξέτασης, τόσο στρατηγικά όσο και αναφορικά με τις επιμέρους διπλωματικές πτυχές. Συνοψίζοντας τα γεγονότα τόσο στο εσωτερικό επίπεδο της κυπριακής πραγματικότητας όσο και στο διεθνές θα μπορούσαμε να αποφανθούμε πως οι κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν στην τουρκική εισβολή συνδέονται μεθοδολογικά με:

Με την σχέση Χούντας-Μακαρίου και τον εκτροχιασμό που αυτή λαμβάνει μετά το πραξικόπημα της 15ης Ιουλίου.

Με τους κλυδωνισμούς που δέχεται η στρατιωτική Δικτατορία στην Ελλάδα και την μεταβατική περίοδο που απορρέει από την κατάρρευσή της και

Με τον συσχετισμό των διεθνών παραγόντων τόσο συστημικά (τρέχουσα κατάσταση) όσο και χρονολογικά (συγκυρία).

Αναφορικά με το πρώτο, το ύστατο σημείο διάρρηξης του εσωτερικού πολιτικού σκηνικού στην Κύπρο έγκειται στην δράση της ΕΟΚΑ Β' του στρατηγού Γρίβα που στρέφεται, με την υποστήριξη της ελληνικής Χούντας. Η δράση της φτάνει στο αποκορύφωμα την 15η Ιουλίου με μια οργανωμένη Coup d' État¹³⁶ έναντι του Προέδρου Μακαρίου, ή οποία αποδεικνύεται καταστροφική για δύο κυρίως λόγους: α. γιατί διαταράσσει την εθνική ενότητα και το αρραγές του εσωτερικού μετώπου στην Κύπρο και β. γιατί λειτουργεί καταλυτικά για την δυναμική επέμβαση της Τουρκίας. Η πολιτική εκτίμηση του Μακαρίου στο σημείο αυτό δεν διακρίνεται για το ιδιαίτερο βάθος της δεδομένου ότι δεν αντιλαμβάνονταν τον κίνδυνο από ένα πιθανό πραξικόπημα, επίσης η διεθνής αντιμετώπιση των κρατών απέναντι στην στάση της ελληνικής Χούντας και στο πραξικόπημα ήταν καταδικαστική πράγμα που δήλωνε την εμπιστοσύνη των διεθνών δρώντων προς το πρόσωπό του.

¹³⁶ Κρανιδιώτης 1984, σελ. 240.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Ωστόσο η στάση των ΗΠΑ αποδεικνύει πως οι τελευταίες αντιλαμβάνονταν με περισσότερη στρατηγική σημασία το θέμα της Κύπρου διακρίνοντας στο πραξικόπημα μια “εσωτερική πολιτική κατάσταση¹³⁷”. Παράλληλα, η στάση της Σοβιετικής Ένωσης την περίοδο είναι αρκετά παρελκυστική¹³⁸ εξαιτίας της διαφαινόμενης σύγκρουσης που δείχνει να λαμβάνει χώρα στην νοτιοανατολική πλευρά του NATO μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας και η οποία δείχνει να εξυπηρετεί τις στρατηγικές προτεραιότητές της.

Η Τουρκική Εισβολή το πρωινό της 20ης Ιουλίου επισφράγισε την μοίρα του Κυπριακού Προβλήματος οδηγώντας στην κατοχή του 38% του κυπριακού εδάφους (με την πάροδο των δυο επιχειρήσεων “Αττίλας”), οδηγώντας στην de facto διχοτόμηση του νησιού και την πρόκληση πάνω από 5000 νεκρών, 3500 αγνοουμένων και 180.000 αστέγων-προσφύγων που εκδιώχθηκαν από τις αρχικές τους εστίες.

Η Τουρκία δείχνει με την ενέργεια αυτή, να επιτυγχάνει κάποιες σαφείς στρατηγικές επιδιώξεις τόσο σε επίπεδο πολιτικών στόχων όσο και στα επίπεδα

στρατιωτικής στρατηγικής (φάση επιχειρήσεων) όσο και στο πλέγμα που ορίζει την υψηλή στρατηγική. Αν μπορούσαμε να συνοψίσουμε την τουρκική πολιτική στο υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου και αναφορικά με την Ελλάδα και την Κύπρο, θα καταλήγαμε:

1. Στην ύπαρξη γενικευμένων αναθεωρητικών πολιτικών επιδιώξεων¹³⁹, που εδράζονται στις περιοχές της Κύπρου και του Αιγαίου και αποσκοπούν στην αλλαγή του status quo, όπως αυτό διαμορφώθηκε μεταπολεμικά μεταξύ των δύο χωρών. Ο πρώτος στόχος επιτεύχθη το 1974 με τις επιχειρήσεις Αττίλας¹⁴⁰.

¹³⁷ Με την πασίγνωστη δήλωση του Robert Anderson του State Department και την επακόλουθη υποδοχή του Μακαρίου από τον Kissinger σαν “Αρχιεπισκόπου” και όχι σαν “Προέδρου”.

¹³⁸ Δες Heikka Henrikki, *The Evolution of Russian Grand Strategy-Implications for Europe's North*, POLSIS University of Birmingham, 1999. σελ. 18-32.

¹³⁹ Ήφαιστος 1992, σελ. 59-64 και *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, δες www.ifestos.edu.gr

¹⁴⁰ Στο επίπεδο της στρατιωτικής στρατηγικής, η μάχη της Κύπρου καταδύκνει μια σειρά αδυναμιών της ελληνικής και κυπριακής στρατηγικής αποτροπής, η οποία πέραν του αιφνιδιασμού που προήλθε μπορούμε να υποστηρίξουμε πως ήταν στοιχειώδης έως ανύπαρκτη εξαιτίας τόσο του Πραξικοπήματος και των συνεπειών του όσο και λόγω της μη εύρυθμης λειτουργίας των ελλαδικών ένοπλων δυνάμεων κατά την διάρκεια της Χούντας.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

2. Στην υπαρξιακά δομημένη, για την στρατιωτική και πολιτική ηγεσία¹⁴¹ της Τουρκίας, αντίληψη περί της Ελλάδος η οποία λειτουργεί ως ανάχωμα για τις επιδιώξεις της (πχ γεωπολιτικά σε σχέση με την Μ. Ασία και την ευρωπαϊκή πρόσβαση) και έχει σαφείς ιστορικές προεκτάσεις.
3. Στον στρατηγικό έλεγχο της Κύπρου (τετελεσμένο Κατοχής) μέσω της ύπαρξης στρατού κατοχής και ελέγχου του τρόπου επίλυσης του Προβλήματος.

Αν αναλογιστούμε, πως ο αιφνιδιασμός που υπέστη η Κύπρος στις 20 Ιουλίου, και δεδομένου του πραξικοπήματος που είχε προηγηθεί, επέδρασε καταλυτικά για τις δυνατότητες άμυνας αναπόφευκτα συλλογιζόμαστε τις όποιες αμυντικές δυνατότητες της. Οι τελευταίες όμως ήταν μηδαμινές αφενός λόγω των ίδιων των δυνατοτήτων της Κύπρου το 1974, στρατιωτικά όσο και αναφορικά με το πλαίσιο υψηλής στρατηγικής (και στρατιωτικής) της Ελλάδος και την θέση που έπαιρνε την δεδομένη χρονική στιγμή η Κύπρος. Αποτέλεσμα της προηγούμενης θέσης, ήταν η γενικευμένη αδράνεια-αδυναμία της Ελλάδος για ουσιαστική προσφορά στρατιωτικής βοήθειας στην Κύπρο.

Γ' Μέρος (1974-1983):

Εισαγωγικά:

Τα τέλη της δεκαετίας του 1970 χαρακτηρίζονται από μια σειρά διαφοροποιήσεων ως προς τις στρατηγικές επιδιώξεις των υπερδυνάμεων του διεθνούς συστήματος και αναφορικά με τα ζητήματα που άπτονται της ΝΑ Μεσογείου από σκοπιά σπουδαιότητας. Αρχικά, η μεγάλη σύγκρουση Ισραήλ-αραβικών κρατών δείχνει να περνά από μια περίοδο ύφεσης η οποία ήδη από το 1978 και την συμφωνία κορυφής του Camp David¹⁴² οδηγεί στην συνθήκη ειρήνης μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου το 1979. Η προεδρία του Jimmy Carter σε συνδυασμό με την επάνοδο του Brezhnev οδήγησαν την κούρσα του Ψυχρού Πολέμου σε ένα “πιτ-

¹⁴¹ Βλέπε έννοιες νεοτουρκικού εθνικισμού-παντουρανισμού, Ήφαιστος 1992, σελ. 62. και Αλπ Τεκίν, Το Τουρκικό και Παντουρκικό Ιδεώδες, Αρμενικοί Ορίζοντες Αθήνα/Κωνσταντινούπολη, 1992. για ανάλυση του ιστορικού πλαισίου των ως άνω προαναφερθέντων όρων.

¹⁴² Calvocoressi 2001, σελ. 427-428.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

στοπ” απότοκο του οποίου υπήρξαν οι συμφωνίες SALT και συγκεκριμένα η SALT II περί μείωσης των στρατηγικών βαλλιστικών όπλων¹⁴³.

Η απομάκρυνση επίσης του ενδιαφέροντος από την άμεση σύγκρουση Ισραήλ-αραβικών κρατών οδήγησε την πολιτική ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης να εντείνει το ενδιαφέρον της για την νοτιοανατολική άκρη της Ευρασίας και συγκεκριμένα για το Αφγανιστάν. Η εμπλοκή της μετά το 1979 στον εμφύλιο¹⁴⁴ μεταξύ των μαρξιστικών δυνάμεων και των ισλαμιστών μαχητών (Μουτζαχεντίν) θα δείξει τις “άκρες” του δόγματος Brezhnev¹⁴⁵ και θα επισφραγίσει την τύχη της μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980.

Η ελληνική στρατηγική αντίληψη αρχίζει να αντιλαμβάνεται τον νέο ρόλο της σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον σαν αυτό της περιόδου και πιο συγκεκριμένα, προσανατολίζεται αναφορικά με τις νέες παραμέτρους που την αφορούν:

Την σχέση της με τους δυτικούς συμμάχους καθώς και τις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ

Τις στρατηγικές επιδιώξεις της Τουρκίας και
Το Κυπριακό Πρόβλημα

Στο νέο σύστημα διεθνούς ισορροπίας που διαμορφωνόταν δυναμικά στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1970, η Ελλάδα όφειλε να επαναφέρει την σχέση της με την δυτική συμμαχία και δη τις Η.Π.Α. στην δυναμική του NATO από του οποίου, εξαιτίας των δραματικών γεγονότων της Κύπρου, είχε αποχωρήσει σε ένδειξη διαμαρτυρίας. Στρατηγικά, η συμβατική σχέση με την Συμμαχία διασφάλιζε σε επίπεδο προδιαγραφουσών απειλών¹⁴⁶ την διεθνή εγγύηση της ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της χώρας από τον κίνδυνο¹⁴⁷ όπως αυτός είχε διαμορφωθεί μεταπολεμικά σε επίπεδο προσλαμβανουσών συνθηκών (perceptions). Ουσιαστικά, η σταδιακή ομαλοποίηση της σχέσης της Ελλάδος με τις σοσιαλιστικές χώρες που θα λάβει χώρα τα επόμενα χρόνια θα σηματοδοτήσει μια σειρά διλημάτων για τους διεθνείς συμμάχους της σε μια χρονική συγκυρία που η σύγκρουση δείχνει να αφορά

¹⁴³ Αφορούν κυρίως τους ρωσικούς διηπειρωτικούς πυράυλους SS-17, 18 και 19.

¹⁴⁴ Calvocoressi 2001, σελ. 575-578.

¹⁴⁵ Goldstein, Zukhov 1999, σελ. 21-24.

¹⁴⁶ Ήφαιστος 1992, σελ. 59.

¹⁴⁷ Κυρίως ο, επονομαζόμενος, και “εκ Βορρά κίνδυνος”.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

την Ελλάδα και την Τουρκία αναφορικά με την Κύπρο καθώς και το Αιγαίο. Αρκετά σημαντικό επίσης ζήτημα στρατηγικής σημασίας που, κατά την γνώμη μου, επέδραμε πάντα καταλυτικά της σχέσεως ΗΠΑ-Ελλάδος ήταν και το , στα πλαίσια του ΝΑΤΟ, καθεστώς των αμερικανικών βάσεων εν Ελλάδι· η ελληνική εξωτερική πολιτική στα τέλη της δεκαετίας υπήρξε πειστική προς τις ΗΠΑ δείγμα της ίσως ποιοτικότερης¹⁴⁸ και σίγουρα διαφοροποιημένης άποψης που διακατείχε την μεταπολιτευτική κυβέρνηση.

Γ'1: Τουρκική Στρατηγική: Στόχοι/Επιδιώξεις:

Η Τουρκία, στα χρόνια που ακολούθησαν του 1974 (ιδίως μετά το 1977 και κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1980) δείχνει να ακολουθεί μια ξεκάθαρη πολιτική αναφορικά με τις στρατηγικές επιδιώξεις της σε σχέση με το υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου και αναφορικά με την Ελλάδα. Κρίσιμο για εμάς που εξετάζουμε την υψηλή στρατηγική, είναι να αποδώσουμε αυτές τις επιδιώξεις αλλά παράλληλα, να τις εντάξουμε στην ανάλυσή μας για τα επίπεδα αυτής.

Καταρχήν, η Τουρκία στηρίζει στο πλέγμα των εξωτερικών της σχέσεων¹⁴⁹ (εξωτερική πολιτική, στρατηγικές επιδιώξεις) την εσωτερική πολιτική της κατάσταση τόσο αναφορικά με την οικονομία όσο και με την ευρωστία του πολιτικού

¹⁴⁸ Σβολόπουλος 2003, σελ. 217.

¹⁴⁹ Ηφαιστος 1992, σελ. 63 και εντεύθεν.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

συστήματος. Αυτό σε συνδυασμό με την ανάμιξη των κεμαλιστών Στρατιωτικών στην πολιτική ζωή και την αποστολή του κράτους *περί του αδιάσπαστου* του τουρκικού έθνους (εθνική κυριαρχία, ανεξαρτησία, εθνοτική ομοιογένεια) καθιστούν ένα βαθύ Κράτος (deep state). Η προαναφερθείσα θέση, στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην διεθνή εμπειρία από στρατιωτικά πραξικοπήματα¹⁵⁰ στην Τουρκία (βλέπε 1960, 1971 και 1980) και παρά το γεγονός της ευθείας ανάμιξης των κεμαλικών στο τρόπο λήψεως πολιτικών αποφάσεων (πχ αμυντικές δαπάνες), αυτό που προκαλεί εντύπωση¹⁵¹ είναι και η ύπαρξη ισλαμιστικών πυρήνων στις χαμηλόβαθμες τάξεις του τουρκικού στρατού. Το τουρκικό εθνικό συμφέρον, παραδοσιακά, εδράζεται σε:

Μεγιστοποίηση των στρατηγικών επιδιώξεων¹⁵² σε Αιγαίο και Κύπρο (αλλαγή status quo, πλήρης στρατηγικός έλεγχος της Κύπρου μέσω μη βιώσιμης λύσης ή απόσχισης) χωρίς ολοκληρωτική σύγκρουση.

Εσωτερική (καθεστώσ/deep state) συνοχή, οικονομική ευημερία και αποτροπή αντιπάλων από κατάλυση των συνόρων της (πχ Κούρδοι, Συρία).

Τα μέσα που επικαλείται η Τουρκία για την επίτευξη των συμφερόντων της έγκειται, πέραν της σαφούς προσπάθειας αύξησης της ισχύος της (πχ οπλικά συστήματα) σε μια σειρά επίσημων δηλώσεων¹⁵³ που λειτουργούν καταλυτικά για

την στρατηγική αποτροπής του αντιπάλου. Στην περίπτωση που εξετάζουμε, κάτι τέτοιο είναι πολύ σημαντικό αν αναλογιστεί κανείς ότι η συσσώρευση των απειλών της τουρκικής στρατηγικής μπορεί να λειτουργήσει καταστρεπτικά σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει (win by fright instead of fight¹⁵⁴).

Στην περίοδο που εξετάζουμε σε αυτό το μέρος εξάλλου, η σχέση Τουρκίας και Δύσης (ΗΠΑ) δείχνει να περνά από μια φάση ουσιαστικής σύμπτωσης για μια σειρά λόγων:

1. Εξαιτίας της εκτίμησης της συμμαχίας της αναφορικά με την Μ. Ανατολή¹⁵⁵ (μεταστροφή Ιράν λόγω ισλαμικής επανάστασης).

¹⁵⁰ Ντόκος 2001, σελ. 44-45.

¹⁵¹ Ντόκος 2001, σελ. 49.

¹⁵² Ηφαιστος 1992, 78-83 και www.ifestos.edu.gr

¹⁵³ Στην διεθνή εμπειρία Ελλάδος-Τουρκίας, υπάρχει πληθώρα τέτοιων δηλώσεων, πχ το casus belli για πιθανή διεύρυνση της έκτασης των χωρικών υδάτων της Ελλάδος στα 12 ν.μ.

¹⁵⁴ Ηφαιστος 1992, σελ. 61 για ανάλυση των αποτελεσμάτων από την εφαρμογή ενδιάμεσων απειλών του αντιπάλου.

¹⁵⁵ Τενεκίδης Γιώργος, Διεθνοποίηση και Αποεδιεθνοποίηση του Κυπριακού, Αθήνα Εστία, 1982, σελ. 286-287.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

2. Λόγω της απρόσκοπτης παροχής στρατιωτικής βοήθειας (παρά την δικτατορία που επεβλήθη το 1980 στην Άγκυρα) και
3. Λόγω της ύπαρξης στην Βόρεια Κύπρο στρατού κατοχής που για την δύση όσο και για τις τουρκικές πολιτικές επιδιώξεις θα μπορούσε να εκτιμηθεί ως ανάχωμα¹⁵⁶ για την άμυνα έναντι της Σοβιετικής Ένωσης στην Μ. Ανατολή.

Γ'2: Ελληνική Υψηλή Στρατηγική:

Η ελληνική υψηλή στρατηγική την μεταπολιτευτική περίοδο, δείχνει να εντάσσει ένα ξεκάθαρο πλέγμα μέσων-σκοπών και καταλυτικό ρόλο σε αυτό συνδράμει το Κυπριακό Πρόβλημα (κατοχή, εποικισμός) καθώς και οι αναθεωρητικές τάσεις της Τουρκίας τόσο σε σχέση με το καθεστώς του Αιγαίου όσο και αναφορικά με την Κύπρο, την τουρκόφωνη μειονότητα της Θράκης και τα δικαιώματα των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης.

Η Ελλάδα, κατέστησε σαφές ότι ο ρόλος που αναλαμβάνει είναι αποτρεπτικός¹⁵⁷ έναντι μιας προδιαγραφόμενης εξωτερικής απειλής (η οποία προφανώς προέρχεται από την Τουρκία, στην περίοδο που εξετάζουμε αλλά και εν γένει). Σαφή ρόλο διαδραματίζει σε αυτό το επίπεδο η διάρθρωση καθώς και η ιεράρχηση των συμφερόντων που από την αξιολόγησή των, προκύπτουν σαφείς και ορθολογιστικοί χειρισμοί των ηγετών-κυβερνήσεων. Τα συμφέροντα θα μπορούσαμε να πούμε πως για την Ελλάδα διακρίνονται σε¹⁵⁸:

Συμφέροντα Επιβίωσης (ανεξαρτησία, εδαφική ακεραιότητα, ισχύς της διπλωματίας και της αποτρεπτικής ικανότητας, κύρος και αξιοπιστία).

Ζωτικά Συμφέροντα (ισορροπία ισχύος με Τουρκία, διεθνής διαπραγματευτική ικανότητα, συμμαχίες, οικονομική διπλωματία) και

Δευτερεύοντα Συμφέροντα (δραστηριότητες ιδιωτών, οικονομική ευημερία).

¹⁵⁶ Κάτι που ως εκ τούτου, προκύπτει και από τις δηλώσεις του Τούρκου υπουργού εξωτερικών Τουρκμέν περί εφεδρείας της δύσης για τις προκεχωρημένες συμμαχικές θέσεις και ιδιαίτερα του Ισραήλ, δεξ Τενεκίδη 1982, σελ. 287-289.

¹⁵⁷ Αναπτύσσοντας άμυνα που θα καταστήσει σαφές στον αντίπαλο την σχέση κόστους-οφέλους αναφορικά με την άμυνα του πρώτου έναντι του δεύτερου, Ήφαιστος 1992.

¹⁵⁸ Ήφαιστος 1992, σελ. 79-83.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Από τις ως άνω αξιωματικές θέσεις προκύπτουν μια σειρά μέσω της υψηλής στρατηγικής στην στρατηγική σχέση Τουρκίας-Ελλάδος καθώς και στην ελληνική αποτρεπτική στρατηγική τα οποία όμως ποικίλλουν, ως προς την εφαρμογή, από μια σειρά ευμετάβλητων λόγων (εξαρτημένων μεταβλητών) όπως¹⁵⁹ η εσωτερική πολιτική κατάσταση, η ισορροπία ισχύος σε σχέση με τα οπλικά συστήματα, την διεθνή συγκυρία, τα οικονομικά μεγέθη κτλ.

Συνολικά δοσμένη, η Ελληνική Υψηλή Στρατηγική (Εθνική Στρατηγική) αποσκοπεί στην αποτροπή και διατήρηση της ακεραιότητάς της, και στην συνολικά ικανοποιητική προσπάθεια διατήρησης της ισορροπίας μεταξύ της θεμελιώδους σχέσης μέσω σκοπών με την σύναψη συμμαχιών, την οικονομική και πολιτική ευημερία και την εγγύηση για την ειρήνη και την ασφάλεια στο ευρύτερο υποσύστημα στο οποίο ανήκει.

Γ'3: Κυπριακό και Ελληνική Πολιτική:

Στο σημείο αυτό ας επεκταθούμε στον στρατηγικό αντίκτυπο που είχε στα ελληνικά κόμματα η πρόσληψη του Κυπριακού Προβλήματος στην περίοδο εξέτασης (1977-1983). Στόχος μας, είναι η κατάδειξη της πρόσληψης του Κυπριακού αναφορικά με τις στρατηγικές επιδιώξεις της Τουρκίας καθώς και του συνόλου της ελληνικής πολιτικής ηγεσίας. Κάτι τέτοιο είναι πολύ σημαντικό, κατά την γνώμη μας, γιατί εμπίπτει στην αρχή της Υψηλής Στρατηγικής περί αντίληψης (τρόπος σύλληψης και εφαρμογή) της έννοιας της Εθνικής Ασφάλειας ενώ παράλληλα μας βοηθάει να κατανοήσουμε το όλο πλέγμα των σχέσεων Ελλάδος-Τουρκίας πριν την ανακήρυξης από την τελευταία της “ΤΔΒΚ”.

¹⁵⁹ Ηφαιστος 1992, σελ. 83.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Πριν προβούμε στην αναλυτική περιγραφή της στάσης των δύο κυριότερων ελληνικών κομμάτων της εξαιτίας που εξετάζουμε (Νέα Δημοκρατία, Πα.Σο.Κ), θα παραθέσουμε μια σειρά στρατηγικά ιδιαίτερων συνθηκών που η έλευσή τους οριοθετεί διαφοροποιήσεις της αντίστοιχης ελληνικής πολιτικής. Δύο είναι οι σημαντικότερες κατά την γνώμη μας:

1. Η ύπαρξη, μετά το 1975, της τέταρτης τουρκικής στρατιάς¹⁶⁰ γνωστής και ως “Στρατιά του Αιγαίου¹⁶¹”, η οποία λειτουργεί σαν απειλή για την περιοχή του ΝΑ Αιγαίου, και η οποία τελεί υπό Νατοϊκή διοίκηση και
2. Η θεώρηση του Αιγαίου σαν χώρου αντιπαράθεσης από την Τουρκία (κρίση του 1976) αναφορικά και με τα πάγια ελληνικά αιτήματα που αφορούν το Ορθόδοξο Πατριαρχείο και την μειονότητα της Ίμβρου και της Τενέδου.

Οι λόγοι που παραθέσαμε αποτέλεσαν το εφαλτήριο για την άσκηση μιας πιο “στρατηγικά-οριοθετημένης” ελληνικής εξωτερικής πολιτικής όπως αναφερθήκαμε και προηγούμενα. Πιο συγκεκριμένα για την κάθε κυβέρνηση ξεχωριστά θα μπορούσαμε συνοπτικά να αναφερθούμε στα εξής:

Η Πολιτική της Νέας Δημοκρατίας καθώς και οι προσωπικοί χειρισμοί του Κωνσταντίνου Καραμανλή μέχρι το 1977 τουλάχιστον, επικεντρώθηκαν στην διατήρηση του status quo¹⁶² σε σχέση με τους βόρειους γείτονες, την σχέση Ελλάδος-Δύσης (τόσο αναφορικά με το ΝΑΤΟ όσο και με την ενταξιακή πορεία της Ελλάδος στις Ε.Κ.) καθώς και την διατήρηση της αμερικανικής βοήθειας σε στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο. Το τελευταίο μάλιστα θα μπορούσε να αποτιμηθεί στρατηγικά και από την σκοπιά της διατήρησης της αναλογίας 7:10¹⁶³ αναφορικά με τους στρατιωτικούς εξοπλισμούς στις δύο χώρες καθώς και την “εκκίνηση” του ελληνικού lobby για πιέσεις προς την

¹⁶⁰ Ντόκος 2001, σελ. 47.

¹⁶¹ Δες Coufoudakis Van, Greek Political Party Attitudes towards Turkey: 1974-1989, στο Edition by Constan Dimitri, The Greek-Turkish Conflict in the 1990's, Domestic and External Influences, St. Martin's Press New York, 1991. σελ. 42.

¹⁶² Χαρακτηριστικές είναι οι επισκέψεις Καραμανλή σε Βουδαπέστη και Πράγα το 1978, μια επιτυχημένη “ελληνική ost-politik”, δες επίσης Σβολόπουλος 2003, σελ. 220-221.

¹⁶³ Coufoudakis 1991, σελ. 45.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

αμερικανική κυβέρνηση στα τέλη του 1976. Επίσης η επαναπροσέγγιση¹⁶⁴ της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας με την Σοβιετική Ένωση οδήγησε τις σχέσεις των δύο χωρών σε μια νέα εποχή και πέρασε πρώτα από μια εσωτερική (domestic, και κατά την γνώμη μας, από σκοπιάς Διεθνών Σχέσεων, βαθύτατα “δομικά ρεαλιστική”) διαδικασία, η οποία αφορούσε την νομιμοποίηση του ελληνικού Κ.Κ.

Η σκοπιά αντίληψης του Πα.Σο.Κ σχετικά με το Κυπριακό Πρόβλημα όσο και αναφορικά με τα ελληνο-τουρκικά επέφερε μια σημαντική διαφοροποίηση μετά τον Οκτώβριο του 1981. Αν και οι βασικές αρχές παρέμειναν ίδιες και η κατεύθυνση σε μεγάλο βαθμό δόθηκε από τις προηγούμενες κυβερνήσεις το Πα.Σο.Κ ήταν η πολιτική παράταξη που αντιλήφθηκε το Κυπριακό πρόβλημα πέραν της ελληνο-τουρκικής προσέγγισης σαν ένα ζήτημα διεθνούς απήχησης¹⁶⁵ που αφορούσε την στρατιωτική εισβολή της Τουρκίας και την συνεπακόλουθη στρατιωτική κατοχή και εποικισμό (πράγμα που υπενθύμιζε ο Αντρέας Παπανδρέου τόσο στις συνόδους κορυφής του NATO, την ΕΚ καθώς και στα πλαίσια του ΟΗΕ). Παράλληλα, το Πα.Σο.Κ στρατηγικά, αντιλήφθηκε το ζήτημα της Κύπρου αναφορικά με την ατζέντα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής σαν το πρώτο, ιεραρχικά, καθιστώντας το θέσφατο· ενώ σαν απότοκο αυτής της επιλογής θα ακολουθήσει αργότερα η υλοποίηση της πολιτικής του “Ενιαίου Αμυντικού Χώρου” ο οποίος θα διασφάλιζε ζητήματα ασφαλείας που αφορούσαν την συμμαχική σχέση Ελλάδος-Κύπρου.

Γ'4: Διαπραγματεύσεις:

α. 1974-1978:

Αποτελεί γεγονός αναμφισβήτητο το ότι η τουρκική εισβολή και η συνεπακόλουθη κατοχή αποτέλεσαν το κλειδί για την τουρκική και τουρκοκυπριακή υπεροχή στο ζήτημα της επίλυσης του κυπριακού προβλήματος. Αυτό εξάλλου αποδείχτηκε περίτρανα στη πενταήμερη διάσκεψη της Γενεύης¹⁶⁶ (Αύγουστος 1974)

¹⁶⁴ Με αποκορύφωμα την επίσκεψη του υπουργού Εξωτερικών Γ. Ράλλη στην Μόσχα τον Σεπτέμβριο του 1978.

¹⁶⁵

¹⁶⁶ Τενεκίδης 1982, σελ.281-287.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

όπου η τουρκική πλευρά φάνηκε ανυποχώρητη υπό το βάρος των στρατιωτικών της δυνάμεων και του επερχόμενου δευτέρου μέρους της στρατιωτικής της επέμβασης (Αττίλας 2) . Αξίζει σε αυτό το σημείο να εξετάσουμε και το ρόλο του διεθνούς παράγοντα καθότι η στρατιωτική εισβολή δημιούργησε μια δυναμική διεθνοποίησης του κυπριακού προσδίδοντας στις διακοινοτικές πέραν του αυτορρυθμιστικού – ενδοκυπριακού χαρακτήρα διεθνή απήχηση. Ο παράγοντας Κίσσιγκερ πρότεινε τη λύση των καντονίων πρόταση που δεν ευχαρίστησε τον Ντενκτάς. Η τουρκική πλευρά πρότεινε την εν λευκώ διαχώριση των δύο κοινοτήτων και την σαφώς απομάκρυνση από το Σύνταγμα του 1960. Εξάλλου η Τουρκοκύπριοι εκτελούσαν με “θρησκευτική ευλάβεια” τις οδηγίες του Τούρκου υπουργού εξωτερικών Gunes ο οποίος με την σειρά του, είχε συστάσεις εκ μέρους του Κίσσιγκερ για μετριοπάθεια.

β. 1978-1983:

Η χρονική περίοδος που ακολουθεί της συμφωνίας Μακαρίου-Ντενκτάς του 1977, σχετικά με την τύχη των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων, διακατέχεται από ένα αίσθημα αδιεξόδου (stalemate), αναφορικά με τις στρατηγικές επιδιώξεις των δύο μερών που αφορούν στην επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος. Οι δύο μεγάλες

χαμένες ευκαιρίες, του σχεδίου ABC¹⁶⁷ (ABK) το 1978 καθώς και οι μετέπειτα πρωτοβουλίες που προέκυψαν από το σχέδιο ντε Κουεγιάρ (δεν θα αναφερθούμε εκτενώς γιατί ξεφεύγει από τα στενά χρονολογικά πλαίσια της Εργασίας μας) ανέδειξαν στρατηγική αδυναμία της ελληνοκυπριακής πλευράς αλλά παράλληλα την τουρκοκυπριακή (εξαιτίας της παρουσίας του παράγοντα Ντενκτάς) αδιαλλαξία αναφορικά με την ισχύ τους που απορρέει από την παγιωμένη κατάσταση στην Βόρεια Κύπρο (στρατιωτική παρουσία-κατοχή). Στο μέρος που ακολουθεί θα αναλύσουμε την διαπραγματευτική στάση του Ντενκτάς ιδωμένη σαν ένα μεμονωμένο case study.

¹⁶⁷ Δες Prodromou H Elizabeth, Reintegrating Cyprus: The need for a new Approach, Survival, Vol. 40, No. 3, Autumn 1998. σελ. 17-24.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές
γ. Στρατηγική Αξιολόγηση: η διαπραγματευτική τακτική του
Ντενκτάς:

Διαχρονικά η ιστορία των διαπραγματεύσεων καθώς και η διεθνής εμπειρία από διαπραγματεύσεις μας έχει υποδείξει πως μια επιτυχία (συμφωνία) μπορεί να επέρθει με πολύ απλό τρόπο, μέσω της διαδικασίας του “do ut des” (δούναι και λαβείν). Στην περίπτωση της Κύπρου και παρά την μεγάλη χρονικά διάρκεια των διακοινοτικών διαπραγματεύσεων μια λύση πακέτο που θα ξεκινούσε “από τα κάτω”¹⁶⁸ και θα αφορούσε αρχικά ΜΟΕ (μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης) ή άλλα ζητήματα αναφορικά με την ατζέντα των επονομαζόμενων και “low politics” θα μπορούσε να είναι εφικτή. Ωστόσο η στάση των Ελληνοκυπρίων αλλά και της τουρκοκυπριακής πλευράς (ιδίως μετά το 1974) πολλές φορές έχει οδηγήσει σε αδιέξοδα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα πάγιας διαπραγματευτικής τακτικής που εδράζεται σε αυτό που οι θεωρητικοί των διαπραγματεύσεων αποκαλούν “δύσκολος διαπραγματευτής” είναι η περίπτωση του ηγέτη της τουρκοκυπριακής κοινότητας Ραούφ Ντενκτάς. Πέραν των συμφωνιών κορυφής¹⁶⁹ (high level agreements) του 1979 με τον Κυπριανού, ο Ντενκτάς στα επόμενα χρόνια αλλά και καθ’όλη την διάρκεια των επομένων δεκαετιών (ειδικά αναφορικά με την δεκαετία του 1990, την διαπραγμάτευση για τα Βαρώσια κτλ, δεν εμπίπτει όμως χρονικά να το εξετάσουμε) θα επιδεικνύει μια κωλυσιεργία η οποία στρατηγικά εδράζεται:

1. Στο τετελεσμένο που απορρέει από τον στρατηγικό έλεγχο μέρους της Κύπρου από τον τουρκικό στρατό κατοχής.
2. Από την σχέση Ντενκτάς-Άγκυρας η οποία αξιολογείται υπό το πρίσμα της στρατιωτικής παρουσίας της Τουρκίας στον μηχανισμό λήψης αποφάσεων (Υψηλή Στρατηγική) της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας (deep state, “βαθύ κράτος”).

¹⁶⁸ Grass Roots, ο Ντενκτάς στο παρελθόν είχε παρεμποδίσει την επαφή Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων στα σημεία ελέγχου του οδοφράγματος της Λήδρας στην Λευκωσία. Δες επίσης Heinz Richter, Η διαπραγμάτευση για τα Βαρώσια και το αεροδρόμιο της Λευκωσίας στο Στεργίου Ανδρέας, Richter Heinz, Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων, Ροές/Δοκίμια Αθήνα, 2006. σελ. 100-103.

¹⁶⁹ Τενεκίδης 1982, σελ. 288-293.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Ως εκ τούτου, η τακτική του Ντενκτάς σε ότι αφορούσε την τελική επίτευξη της συμφωνίας με την ελληνοκυπριακή πλευρά πέρασε από την διαδικασία ελέγχου της “κυβερνήσεως του”, του “κοινοβουλίου του” και ίσως ενός ταξιδιού στην Άγκυρα για την τελική σύμφωνη (ή μη) γνώμη.

Στο σημείο αυτό, όπως διακρίνουμε από την χαρακτηριστική περίπτωση του Ντενκτάς σαν διαπραγματευτή, είναι χρήσιμη η επαναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο¹⁷⁰ προσέγγισης αναφορικά με τις διαπραγματεύσεις. Οι τελευταίες σαν εργαλείο των διπλωματικών διαδράσεων της διεθνούς πολιτικής, και της διπλωματίας σαν πτυχής της υψηλής στρατηγικής εν γένει, διαμορφώνονται υπό το πρίσμα συγκεκριμένων πτυχών που συνδέονται με την ισχύ, καθώς και επιμέρους χαρακτηριστικών του κράτους. Μερικούς τέτοιους προσδιοριστικούς συντελεστές¹⁷¹ που θα μπορούσαμε να παραθέσουμε και να συνδέσουμε με την διαπραγματευτική δυνατότητα-αποτελεσματικότητα του κράτους θα ήταν:

1. Η στρατιωτική, οικονομική, πολιτική και διπλωματική ικανότητα (δυνατότητα δημιουργίας πίεσης με την απειλή χρήσης βίας, αποτροπή, κύρος και αξιοπιστία διεθνούς διπλωματίας) και
2. Ετοιμότητα (σε επίπεδο ηγεσίας, ελίτ, ψυχολογίας και φρονήματος) και τάση συνδυασμού όλων των συντελεστών ισχύος για την επίτευξη των σκοπών καθώς και των εθνικών συμφερόντων.

Η Τουρκία, υπό το πρίσμα των παραγόντων που αναλύουμε, συνδύαζε στην διαπραγματεύσή της για το Κυπριακό Πρόβλημα, την ισχύ που προέκυπτε από το τετελεσμένο της στρατιωτικής κατοχής καθώς και τις συνέπειες, (κυρίως ως προς το θέμα επίλυσης σε σχέση με την ενταξιακή της πορεία στην ΕΕ) όπως θα δούμε, από την ύπαρξη της αποσχιστικής ΤΔΒΚ.

Γ’5: “ΤΔΒΚ”, Πρόκληση για την Ασφάλεια:

¹⁷⁰ Wight 1998, σελ. 112-136.

¹⁷¹ Η έννοια τους είναι συνήθως ρευστή και ευμετάβλητη, διότι εξαρτώνται από μια σειρά μεταβλητών που ποικίλλουν έναντι των συνεχόμενων κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών των κρατών, δεξ Ηφαιστος www.ifestos.edu.gr

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Η ανακήρυξη της “Τουρκικής Δημοκρατίας της Βορείου Κύπρου” (εφεξής “ΤΔΒΚ”) την 15η Νοέμβρη του 1983 ήρθε να επιβεβαιώσει την από τις αρχές του 1975 διακήρυξη περί “ομόσπονδου τουρκοκυπριακού κράτους” και να επιβεβαιώσει μέσα από το σχήμα μέσων-σκοπών της Στρατηγικής, την εισβολή του 1974 τόσο από επιχειρησιακή όσο και από πολιτική σκοπιά. Η νομιμότητα ενός τέτοιου κράτους από την σκοπιά του διεθνούς δικαίου και την συζήτηση περί απόσχισης δεν τίθεται ως ζήτημα καθότι αντιβαίνει διεθνείς κανόνες νομιμότητας, χαρακτηριστική είναι ως εκ τούτου η αντίδραση του διεθνούς συστήματος μέσω του γνωστού 541/83 ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ της 18ης Νοεμβρίου. Σε διακρατικό επίπεδο επίσης η απήγηση που έχει λάβει αυτό το κράτος είναι μηδαμινή με μόνη ουσιαστική αναγνώριση από την Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν (ενώ η Παραγουάη και η Δημοκρατία της Γκάμπια διέπονται φιλικά προς το ενδεχόμενο πιθανής αναγνώρισης της). Επειδή όμως οι λεπτές ισορροπίες και αντιθέσεις που διέπουν την ερμηνεία του Διεθνούς Δικαίου παραβλέπουν την πραγματική πρόκληση που αποφέρει η ύπαρξη ενός τέτοιου κράτους, ας δούμε τις βασικές στρατηγικές απειλές που μπορεί να απορρέουν από αυτό:

Την απειλή για την Κυπριακή Δημοκρατία¹⁷² και την Ελλάδα τόσο σε επίπεδο άμεσων ή ενδιάμεσων απειλών όσο και αναφορικά του τετελεσμένου της Κατοχής σαν μοχλού πίεσης για τις διαπραγματεύσεις

Την αστάθεια από την ύπαρξη ενός τέτοιου κράτους για το υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου από σκοπιά διεθνούς ασφάλειας (ζητήματα που αφορούν την διεθνή διακίνηση όπλων, ναρκωτικών, το trafficking καθώς και τις παράνομες χρηματοοικονομικές συναλλαγές).

Την μελλοντική τύχη των Τουρκοκυπρίων αναφορικά με το ζήτημα του συνεχιζόμενου εποικισμού¹⁷³ ένα μείζον ζήτημα που λαμβάνει τελευταία μεγάλες διαστάσεις και λόγω των τουρκοκυπριακών αντιπολιτευτικών¹⁷⁴ φωνών.

¹⁷² Prodromou 1998, σελ. 17-19, το παράδειγμα συστηματικών παραβιάσεων του κυπριακού εναέριου χώρου από σκάφη της τουρκικής πολεμικής αεροπορίας.

¹⁷³ Οι μετακινήσεις εποίκων μόνο το 2004-2005 αφορούν 40.000, ενώ ανέρχονται συνολικά σε 160.000 την στιγμή που οι Τουρκοκύπριοι είναι περίπου 87.000, αυτό καθιστά μια προσπάθεια αλλοίωσης των δημογραφικών δεδομένων σε βάρος των Τουρκοκυπρίων.

¹⁷⁴ Δες Akay Kudret, Οι αντιπολιτευτικές φωνές στην “ΤΔΒΚ”: μια νέα επιστημονική προσέγγιση, στο Στεργίου Ανδρέας, Richter Heinz, Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων, Ροές/Δοκίμια Αθήνα, 2006. σελ. 251-257.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Η ύπαρξη ενός “κράτους” σαν την “ΤΔΒΚ” προκαλεί μια σειρά ερωτημάτων αναφορικά με τον διπλό άξονα ασφάλεια-επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος. Αρχικά, η πρόσληψη της Στρατηγικής της ελληνικής πλευράς σε σχέση με την Κύπρο επηρεάστηκε άμεσα από δύο παράγοντες:

Την πιθανή αίσθηση ευθύνης της, που επιδρά στο ψυχολογικό επίπεδο και απορρέει από τα δραματικά γεγονότα του 1974 και

Από την αδιάλειπτη παρουσία στο κατεχόμενο κομμάτι της νήσου δυνάμεων κατοχής καθώς και των συνεπακόλουθων επίσημων θέσεων¹⁷⁵ και δηλώσεων της τουρκικής πλευράς.

Το τελευταίο αποτελεί κάτι που ουσιαστικά δικαιώνει την ενέργεια της Τουρκίας το 1974 και λειτουργεί διττά, αφενός μεν στρατηγικά αναφορικά με την άσκηση πίεσης στις πολιτικές διαδικασίες εξεύρεσης λύσης και αφετέρου σαν ένα μέσο διασφάλισης απειλής αναφορικά με τις στρατηγικές επιδιώξεις της. Ως εκ τούτου, η πολιτική του δόγματος του “Ενιαίου Αμυντικού Χώρου” και του casus belli των κυβερνήσεων Παπανδρέου της δεκαετίας του 1980 αναδεικνύουν την ως άνω θέση δείχνοντας πως η ελληνική στρατηγική αφομοίωσε την τουρκική επεκτατικότητα σε σχέση με την κατοχή και τον εποικισμό της Βορείου Κύπρου.

Επιπλέον λαμβάνοντας κανείς υπόψη του την παρελκυστική στάση της ηγεσίας των Τουρκοκυπρίων (με κύριο εκφραστή της τον Ραούφ Ντενκτάς και το Κόμμα Εθνικής Ενότητας μετά το 1974) αντιλαμβάνεται πως οι στρατηγικές επιλογές της Τουρκίας εδράζονται σε μεγάλο βαθμό στην μη αλλοίωση¹⁷⁶ του, εκ του 1974, status quo.

Από την άλλη πλευρά, ένα ζήτημα που μας προξενεί εντύπωση αναφορικά με την ύπαρξη της “ΤΔΒΚ” είναι η διαπραγματευτική ισχύς που αποδίδεται σε αυτή σχετικά με το ζήτημα της συνολικής διευθέτησης. Είναι κοινός τόπος στους μελετητές του Κυπριακού¹⁷⁷ πως ο χρόνος στο ζήτημα αποδοχή λύσης-μη λύση (ειδικά προ της

¹⁷⁵ Δες Platias Athanasios, Greece Strategic Doctrine: In search of Autonomy and Deterrence, στο Edition by Constas Dimitri, The Greek-Turkish Conflict in the 1990's, Domestic and External Influences, St. Martin's Press New York, 1991. σελ. 92-95.

¹⁷⁶ Σε αυτό συνηγορεί και η στρατιωτική παρουσία 35.000 με 40.000 στρατιωτών της “28ης” και “39ης” μονάδας που ουσιαστικά προέρχονται από την 9η Τουρκική Στρατιά.

¹⁷⁷ Κάτι που συμπεραίνουμε από την μελέτη στο σύνολο της χρησιμοποιηθείσας βιβλιογραφίας.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ) λειτουργεί καταλυτικά και εις βάρος της ελληνοκυπριακής πλευράς. Αν δεκτούμε σαν υπόθεση¹⁷⁸ την πάγια τακτική της Τουρκίας, που απορρέει ως εκ τούτου από επίσημες δηλώσεις, “περί ενσωμάτωσης της “ΤΔΒΚ” στην Τουρκία”, πράγμα που θα συνεπαγόταν στην οριστική διχοτόμηση, σε περίπτωση ένταξης της Κύπρου στην ΕΕ, μπορούμε να κατανοήσουμε τον τρόπο αντίληψης της τουρκικής πλευράς και να αμφισβητήσουμε την πάγια αντίληψη (perception) περί καταλυτικής επίδρασης του παράγοντα χρόνου σε σχέση με την ελληνική πλευρά (χωρίς φυσικά να αμφισβητούμε την de facto διχοτόμηση, τον εποικισμό και το πως αυτά επιδρούν στο Κυπριακό Πρόβλημα, συνολικά).

Η ύπαρξη της “ΤΔΒΚ” λειτούργησε στα πρώτα χρόνια της ύπαρξής της καταλυτικά για την τύχη του Κυπριακού Προβλήματος για τρεις κυρίως λόγους:

1. Γιατί καθιστά δύσκολη την προσέγγιση Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων
2. Αποτελεί μέσο στρατηγικού ελέγχου (μέσω της παρουσίας στρατιωτικών δυνάμεων κατοχής καθώς και λόγω του εποικισμού συναρτήσει των Τουρκοκυπρίων) της Κύπρου από την Τουρκία και
3. Γιατί δημιουργεί μια σειρά ζητημάτων ασφαλείας στην ευρύτερη γεωπολιτική περιοχή λόγω των δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε αυτή.

Γ’ 6: Το Κυπριακό συνολικά σε σχέση με την Ελλάδα:

Μετά το 1983 και την ανακήρυξη του Ψευδοκράτους η σχέση Ελλάδος-Τουρκίας αναφορικά με το Κυπριακό Πρόβλημα πέρασε από μια σειρά διακυμάνσεων οι οποίες δεν τελεσφόρησαν σε σχέση με την αποδοχή κάποιας βιώσιμης λύσης. Ωστόσο, η Κύπρος παρέμεινε και για τις δύο χώρες βασική στρατηγική προτεραιότητα. Για την τουρκική πλευρά στο σύνολο των στρατηγικών της προτεραιοτήτων (επεκτατισμός στο Αιγαίο, αδιάσπαστο του τουρκικού κράτους, ΝΑ άκρο της, Συρία, Βόρειο Ιράκ, Κουρδικό) η “ΤΔΒΚ” διετέλεσε ένα σημαντικό

¹⁷⁸ Ενδιαφέρον είναι το κείμενο-απάντηση (στο Survival) του Olgun Ergun στην άποψη της Elizabeth Prodromou (όπως υπ. αρ. 167). Δες επίσης Olgun Ergun, Recognising two States in Cyprus would facilitate Co-Existence and Stability, Survival, Vol. 40, No. 3, Autumn 1998. σελ. 38-41.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

πλεονέκτημα ως προς την διατήρηση του τουρκοκυπριακού εθνικισμού¹⁷⁹ μέσω της διαδικασίας εθνοποίησης (nationalization) της εδαφικής έκτασης του κυπριακού βορρά, πράγμα που συντελείται με την διαδικασία του Εποικισμού (κάτι που σε πλήρη αντιστοιχία μας θυμίζει την πολιτική του Ισραήλ στην Δυτική Όχθη και στην Λωρίδα της Γάζας). Επίσης, η “ΤΔΒΚ” αποτέλεσε και διαπραγματευτικό εργαλείο, σχετικά με την συζήτηση (1990-2004) για την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ σε σχέση με την επίλυση του προβλήματος, τόσο προς την Κυπριακή Δημοκρατία όσο και ως προς το ελληνικό κράτος.

Για την Ελλάδα τόσο στην δεκαετία του 1980, μια χρονική περίοδο αναζήτησης του στρατηγικού ρόλου της, όσο και στην πρόσφατη της δεκαετίας του 1990, το Κυπριακό Πρόβλημα αποτέλεσε ταυτόχρονα, κυρίαρχο ζήτημα της Εξωτερικής Πολιτικής της και σαφής προσδιοριστικός παράγοντας (στο εσωτερικό επίπεδο) αξιολόγησης της τελευταίας. Αν αναλογιστούμε πως στην δεκαετία του 1950 ο Παπάγος κέρδιζε τις εκλογές με κυρίαρχο σύνθημα αντλούμενο από την έκρηξη του ζητήματος της Αυτοδιάθεσης της Κύπρου και πως τον Μάρτιο του 2007 προκηρύχθηκαν εκλογές σε σχέση με την συζήτηση για την επίλυση του Κυπριακού (σχέδιο Anan), αντιλαμβανόμαστε πολύ εύκολα τον διαχρονικό ρόλο που συντελεί η ύπαρξη του προβλήματος για την ελληνική πολιτική σκηνή, καθώς και για τις ευρύτερες στρατηγικές επιδιώξεις της Ελλάδας (διατήρηση ειρήνης, συνεργασίας και σταθερότητας, ρόλος της ΕΕ).

Απαύγασμα:

Στόχος της διπλωματικής μας διατριβής ήταν η παράθεση εμπειρικών παραδειγμάτων από το ευρύτερο υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου και την παραδειγματολογία του Κυπριακού Προβλήματος αναφορικά με τις συνεπαγωγές του τελευταίου σε σχέση με τις θεμελιώδεις αρχές της Στρατηγικής, της Υψηλής Στρατηγικής καθώς και της θεωρίας και μεθοδολογίας των Διεθνών Σχέσεων.

Στο πρώτο μέρος αποδώσαμε σε σχέση με το σύνολο της χρησιμοποιηθείσας βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας το περιεχόμενο και την έννοια των όρων στρατηγική

¹⁷⁹ Akay 2006 σελ. 256.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

και υψηλή στρατηγική, το πως διαφοροποιούνται καθώς και την σχέση τους με την παράδοση της θεωρίας των διεθνών σχέσεων και πιο συγκεκριμένα του κλασικού και δομικού ρεαλισμού. Στην συνέχεια αναλύσαμε την ευρύτερη περιοχή (υποσύστημα) του διεθνοπολιτικού περιβάλλοντος της Κύπρου (ΝΑ Μεσόγειος), εξετάζοντας τις στρατηγικές επιλογές και τους στόχους όλων των εμπλεκόμενων δρώντων πρωταγωνιστών: τις δύο μεγάλες δυνάμεις στα πλαίσια της ψυχροπολεμικής τους αναμέτρησης, την περιοχή της Μ. Ανατολής και του πως οι εξελίξεις εκεί επιδρούν συνολικά στην Κύπρο, την στρατηγική της Ελλάδος και της Τουρκίας αναφορικά με τις πολιτικές επιδιώξεις, τα συμφέροντα και τις επιλογές τους σε σχέση με την Κύπρο. Αναδείξαμε ζητήματα όπως η διπλωματική πτυχή της στρατηγικής (διαπραγματεύσεις) και οι επιμέρους διακυμάνσεις των συστημικών χαρακτηριστικών του διεθνούς συστήματος (πελατειακή σχέση, διαίρει και βασίλευε, ζήτημα αμερικανοβρετανικών διευκολύνσεων-περίπτωση των βάσεων κτ).

Επίσης, εξετάσαμε το σύνολο του Κυπριακού Προβλήματος σε σχέση με την ελληνική στρατηγική όπως αυτή διαμορφώθηκε μεταπολιτευτικά, συναρτήσει της τουρκικής αναθεωρητικής στρατηγικής και αναφορικά με το συνεχιζόμενο και πάγιο πρόβλημα που προκύπτει στην Κύπρο από την στρατιωτική κατοχή, τον εθνικισμό και την ύπαρξη της αποσχιστικής “ΤΔΒΚ”. Αξιολογήσαμε την σημασία του Κυπριακού Προβλήματος, διαχρονικά, σε σχέση με τις προτεραιότητες της ελληνικής πολιτικής σκηνής στην διαμόρφωση και εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής. Κλείνοντας, παραθέτουμε, μια σειρά πινάκων στο παράρτημα με στόχο την περαιτέρω κατανόηση των επιμέρους εννοιών που παραθέτουμε στην θεωρία μας.

Αντί Επιλόγου:

Εξετάζοντας τις αρχές της υψηλής στρατηγικής σε σχέση με το σύνολο της παραδειγματολογίας μας που συνοψίζουμε ως άνω, καταλήγουμε σε μια σειρά συμπερασμάτων συνολικά σε σχέση με το Κυπριακό Πρόβλημα που εξετάζουμε. Τα συμπεράσματα αυτά έχουν διπλή σημασία:

1. Βοηθούν στην κατανόηση σημαντικών πτυχών του Κυπριακού Προβλήματος (στρατηγική δρώντων, διαίρει και βασίλευε βρετανικού παράγοντα, ελληνική

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

αποτυχία στρατηγικής και διπλωματίας στην περίοδο που εξετάζουμε, ψυχροπολεμικός ανταγωνισμός κτλ)

2. Αναδεικνύουν την στρατηγική πρόσληψη του προβλήματος που εξετάζουμε και ερμηνεύουν τις εξελίξεις που οδήγησαν στην τουρκική εισβολή του 1974 και στην διαμόρφωση των συνθηκών που συνδέονται με το πρόβλημα, μετά το 1974 και ιδιαίτερα, μετά την ύπαρξη της ΤΔΒΚ το 1983, συνολικά με τις πρόσφατες εξελίξεις και την συζήτηση για την επίλυση του Κυπριακού.

Η ως άνω θέση, είναι πολύ σημαντική κατά την γνώμη μας, γιατί το Κυπριακό επανήλθε μετά το 2000 στην κορυφή της ατζέντας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής συναρτήσει του σχεδίου Anan και των διαπραγματεύσεων για την ενταξιακή πορεία της Κύπρου στην ΕΕ. Δεδομένου ότι μια εκτενής ανάλυση του σχεδίου Anan, που θα ξέφευγε από τα στενά χρονολογικά όρια της εργασίας αυτής, δεν είναι εφικτή, θεωρούμε πως οι ορθολογιστικές αρχές της στρατηγικής και του πολιτικού ρεαλισμού που παραθέσαμε στο πρώτο μέρος και ο έλεγχος της θεωρίας σε σχέση με το περιεχόμενο του σχεδίου αρκούν για να κατανοήσουμε πως:

Δεν συνάδει με τις διακηρυγμένες αρχές της ΕΕ και της κοινοτικής έννομης τάξης

Καθιστά, με τις στρατηγικές εγγυήσεις των διεθνών δρώντων, την Τουρκία και το ΗΒ, εσσαιέ στρατηγικούς πρωταγωνιστές του κράτους της Κύπρου καταργώντας έτσι την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση και κυριαρχία της κυπριακής δημοκρατίας και

Δεν οδηγεί στην πλήρη επανένωση της Κύπρου σε σχέση με το πρόβλημα που προκύπτει από την ύπαρξη στρατευμάτων κατοχής και των παραδεγμένων αρχών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Πέραν τούτου όμως και παρά τις συνεχείς αντεγκλήσεις μεταξύ των υποστηρικτών και των πολέμιων του σχεδίου Anan το ΟΧΙ του κυπριακού ελληνισμού αποτελεί μια νέα γραμμή χάραξης της ελληνικής και κυπριακής στρατηγικής για το Κυπριακό Πρόβλημα. Ως εκ τούτου, συχνά υποστηρίζεται στην εγχώρια και ξένη βιβλιογραφία για το Κυπριακό Πρόβλημα, πως το τελευταίο αποτελεί ζήτημα εθνοτικής σύγκρουσης' ως το 1974 θα προσθέταμε εμείς τουλάχιστον. Η ανάλυση του πρώτου μέρους και ο εμπειρικός έλεγχος μας στην

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

συνέχεια πιστεύουμε πως καταρρίπτει αυτή την υπόθεση εργασίας διότι αναδεικνύει σημαντικότερες πτυχές από την περιορισμένη εθνοτική σύγκρουση ή το δίλημμα της ασφάλειας μεταξύ των δύο κοινοτήτων σαν ανεξάρτητη μεταβλητή. Κάτι τέτοιο επισυμβαίνει επίσης διότι:

1. Στην Κύπρο δεν λαμβάνει χώρα εθνοτική σύγκρουση, χαρακτηριστικά¹⁸⁰ της οποίας συναντά κανείς σε εμπειρικές περιπτώσεις χαρακτηριστικές της θεωρίας που εξετάζει τις εθνοτικές συγκρούσεις (πχ Πακιστάν, Νιγηρία, Κόσσοβο κα)
2. Ιστορικά, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κοινοτήτων είναι καλές.

Αντιθέτως, όπως είδαμε κατά την διάρκεια της ανάλυσης μας, κλειδί για την κατανόηση των πυχών του Κυπριακού Προβλήματος, τόσο ιστορικά, όσο και μετά το 1983 είναι η αφομοίωση και η ορθή εφαρμογή των διαχρονικών συμπερασμάτων που προκύπτουν από την ανάλυση της θεωρίας της Στρατηγικής, μιας θεωρίας που χάνεται στις απαρχές της ανθρώπινης σκέψης και φιλοσοφίας από την εποχή του Θουκυδίδη και του Sun Tzu ως την διαχρονική διάνοια του Carl Von Clausewitz.

Δ' Παράρτημα-Πίνακες:

Ελληνοκύπριοι Συμφωνία	Σύνταγμα 1960 Veto Προέδρου και Αντιπροέδρου της Κυβέρνησης	Τουρκοκύπριοι Συμφωνία
Διορισμός απάντων των μελών εκ του Προέδρου της Δημοκρατίας (εξαιρουμένων των προτιμήσεων του Αντιπροέδρου)	Υπουργικό Συμβούλιο απαρτιζόμενο από 7 Έλληνες και 3 Τούρκους	Επιπλέον δικαιώματα Αντιπροέδρου (πχ στην διαδικασία λήψης αποφάσεων του υπουργικού Συμβουλίου)
Αναλογία 70%-30%	Νομοθετική Εξουσία	Συμφωνία

¹⁸⁰ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συστηματική εξόντωση (γενοκτονία-genocide) της μιας εκ των δύο εθνικών κοινοτήτων, Brown 1996, σελ. 110-128.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

στην εθνοτική εκπροσώπηση Ρόλος Κοινοτικών Συνελεύσεων-Σχέση Κοινοβουλίου	Διατήρηση Ελληνικού και Τουρκικού τμήματος Βουλής
---	--

Πίνακας νο. 1: Οι βασικές θέσεις Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων στον πρώτο γύρο των Ενδοκυπριακών (1963-1967).

Στρατηγική Αξιολόγηση:

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της συνταγματικής κρίσης του 1963 ήταν η διαφοροποίηση των δύο εθνοτικών ομάδων αναφορικά με θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος. Οι τελευταίες αφορούσαν επιμέρους διατάξεις της Νομοθετικής, Εκτελεστικής και Δικαστικής Εξουσίας. Η κινητήριος δύναμη που οδήγησε τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο στην πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος αφορά το δίλημμα ασφαλείας και την αίσθηση ανασφάλειας της ελληνοκυπριακής πλευράς (πλειοψηφία), σχετικά με τις επιδιώξεις της μειοψηφίας τουρκοκυπριακής κοινότητας και των προνομίων της σε σχέση με αυτό. Συνεπακόλουθο του αδιεξόδου (stalemate) ήταν η αποχώρηση των Τουρκοκυπρίων από την λειτουργία του Κράτους (αποχώρηση των Βουλευτών) και το ξέσπασμα εθνοτικών συγκρούσεων.

Στρατηγική (Contemporary Analysts)	Υψηλή Στρατηγική (Clausewitzian-Σκοπία Ρεαλιστών)
Στρατιωτική Ανάλυση, Εμπειρική Ανάλυση-Παραδειγματολογία	Ανάλυση σχέσης Μέσων-Σκοπών
Διαλεκτική Σχέση (Μαρξιστική Προσέγγιση, Νεοκλασική)	Πολιτική Διαδικασία, Εφαρμογή
Πολλαπλοί Φορείς Στρατηγικής	Κράτος-Σύστημα Λήψης Αποφάσεων
Σύνδεση Σταθερών και Ανεξάρτητων Μεταβλητών	Ψυχολογικοί Παράγοντες (Συνέπεια-Αποφασιστικότητα)

Πίνακας νο. 2: Βασικές Διαφοροποιήσεις δύο θεωρητικών σχολών σκέψης της Στρατηγικής.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές
Κυπριακό ως ζήτημα Υψηλής Στρατηγικής:

Ανεξάρτητη Μεταβλητή	Διεθνές Σύστημα	Διπολισμός, Στρατηγική Ισορροπία Αποτροπής (deterrence)	Αδέσμευτη Πολιτική, στρατηγικός ρόλος βάσεων
Εξαρτημένη Μεταβλητή	ΝΑ Ευρώπη (περιφερειακό υποσύστημα- Κύπρος)	Σύγκρουση (Μ. Ανατολή), σχέση Ελλάδος-Τουρκίας, ΝΑ άκρο Νατοϊκής Συμμαχίας	Κυπριακό σαν ζήτημα ελληνοτουρκικής προσέγγισης, Πραξικόπημα, Στρατιωτική Εισβολή 1974, Κατοχή- Εποικισμός

Πίνακας νο. 3: Ανεξάρτητη και Εξαρτημένη Μεταβλητή αναφορικά με το Κυπριακό Πρόβλημα σαν ζήτημα Στρατηγικής.

Διαστάσεις¹⁸¹ της Στρατηγικής:

Χώρα Α'	Αντίπαλη Χώρα Β'
Υψηλή Στρατηγική Στρατιωτική Στρατηγική Επιχειρησιακή Στρατηγική Τακτική Τεχνολογία-Οπικά Συστήματα	Υψηλή Στρατηγική Στρατιωτική Στρατηγική Επιχειρησιακή Στρατηγική Τακτική Τεχνολογία-Οπικά Συστήματα

Πίνακας νο. 4: Κάθετη και Οριζόντια διάδραση της Στρατηγικής

¹⁸¹ Πλατιάς 2007, σελ. 83.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Η Στρατηγική μεταξύ δύο Κρατών Α και Β αλληλεπιδρά τόσο οριζόντια (\leftrightarrow) στα πλαίσια μιας σχέσης ισορροπίας ή αποτροπής όσο και επιμέρους μεταξύ των επιπέδων της Στρατηγικής ενός Κράτους κάθετα (\downarrow).

Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής:

Υψηλή Στρατηγική	Διάγνωση Διεθνούς Περιβάλλοντος-Κίνδυνοι, Ευκαιρίες Ιεράρχηση Πολιτικών Στόχων-Εθνικό Συμφέρον, Συμφέρον Επιβίωσης-Σχετικό Συμφέρον
Εικόνα στο Εξωτερικό, Εσωτερική πολιτική και θεσμική νομιμοποίηση	Σχέση Μέσων-Σκοπών, Χρησιμοποίηση όλων των διαθέσιμων μέσων. Ελαχιστοποίηση αδυναμιών Μεγιστοποίηση δυνατοτήτων Sensitivity Cost

Πίνακας νο. 5: Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής:

Όλα τα στάδια αλληλεπιδρούν μεταξύ των.

Βιβλιογραφία:

(έργα σε ελληνική γραφή)

Αλπ Τεκίν, Το Τουρκικό και Παντουρκικό Ιδεώδες, Αρμενικοί Ορίζοντες Αθήνα/Κωνσταντινούπολη, 1992.

Βλάχος Άγγελος, 10 χρόνια Κυπριακού, Εστία Αθήνα, 1980.

Δρουσιώτης Μακάριος, Η “εισβολή” της Χούντας στην Κύπρο, Στάχυ Αθήνα, 1996.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Ο Πόλεμος και τα Αίτια του, Ποιότητα Αθήνα, 2002.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Διπλωματία και Στρατηγική των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων, Ποιότητα Αθήνα, 2000.

Ήφαιστος Παναγιώτης, Πλατιάς Αθανάσιος, Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική, Παπαζήσης Αθήνα, 1992.

Κονδύλης Παναγιώτης, Θεωρία του Πολέμου, Θεμέλιο Αθήνα, 1998.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Κοτζιάς Νίκος, Το ενεργητικό δημοκρατικό κράτος Εθνικό Κράτος και Παγκοσμιοποίηση, Καστανιώτης Αθήνα, 2003.

Κουλουμπής Θεόδωρος, Διεθνείς Σχέσεις Εξουσία και Δικαιοσύνη, Παπαζήσης Αθήνα, 1995.

Κρανιδιώτης Γιάννος, Τσαλακός Γεώργιος, Μακάριος, όπως τον είδαν, Μετόπη Αθήνα, 1980.

Κρανιδιώτης Γιάννος, Τενεκίδης Γιώργος, Κύπρος, ιστορία, προβλήματα και αγώνες του λαού της, Εστία Αθήνα, 1981.

Κρανιδιώτης Γιάννος, Το Κυπριακό Πρόβλημα 1960-1974, Θεμέλιο Αθήνα, 1984.

Κρανιδιώτης Νίκος, Οι Διεθνείς Διαστάσεις του Κυπριακού, Θεμέλιο Αθήνα, 1983.

Κρανιδιώτης Νίκος, Δύσκολα Χρόνια, Εστία Αθήνα, 1981.

Μάζης Ιωάννης, Γεωπολιτική η Θεωρία και η Πράξη, Παπαζήσης Αθήνα, 2002.

Mearsheimer John, Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων, Ποιότητα Αθήνα, 2006.

Μίρκος Γεώργιος, Το δόγμα Truman και το σχέδιο Marshal στην Ελλάδα, Λιβάνης Αθήνα, 2004.

Μύνκλερ Χέρφριντ, Οι νέοι Πόλεμοι, Καστανιώτης Αθήνα, 2005.

Ντόκος Θάνος, Ο Γεωστρατηγικός Ρόλος της Τουρκίας, Τουρίκης Αθήνα, 2001.

Parret Peter (επιμέλεια), Οι δημιουργοί της Σύγχρονης Στρατηγικής από τον Μακκιαβέλλι στην Πυρηνική Εποχή, Τουρίκης Αθήνα, 2004.

Παπασωρηρίου Χαράλαμπος, Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική, Αθήνα Ποιότητα, 2001.

Πλατιάς Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εστία Αθήνα, 2004.

Ρίζας Σωτήρης, Ένωση, Διχοτόμηση, Ανεξαρτησία, Οι ΗΠΑ και η Βρετανία στην αναζήτηση λύσης για το Κυπριακό 1963-1967, Βιβλιόραμα Αθήνα, 2000.

Σβολόπουλος Κωνσταντίνος, Η ελληνική εξωτερική Πολιτική 1945-1981, Β' τόμος, Εστία Αθήνα, 2003.

Στεργίου Ανδρέας, Richter Heinz, Το Κυπριακό με το βλέμμα των ξένων, Ροές/Δοκίμια Αθήνα, 2006.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Taber Robert, Θεωρία και Πρακτική του Ανταρτοπόλεμου, Κάλβος Αθήνα, 1976.

Τενεκίδης Γιώργος, Διεθνοποίηση και Αποδιεθνοποίηση του Κυπριακού, Κύπρος, Ιστορία και Αγώνες του Λαού της, Εστία Αθήνα, 1982 (ανατύπωση).

Τερλέξης Πανταζής, Διπλωματία και Πολιτική του Κυπριακού, ανατομία ενός λάθους, Κέδρος Αθήνα, 2004 (ανατύπωση).

Τούγκ Μάο Τσε, Περί Ανταρτοπόλεμου, Επικοινωνίες Αθήνα, 2004.

Τζερμιάς Παύλος, Ιστορία της Κυπριακής Δημοκρατίας, 2 τόμοι, Libro Αθήνα., 2001.

(ξενόγλωσσα έργα και άρθρα)

Aron Raymond, Peace and War: A theory of International Relations, Transaction Publishers, 2003 (re-edition).

Beaufre Andre, An Introducing to Strategy, Faber and Faber London, 1965.

Brodie Bernard, Strategy as a Science, World Politics, Vol.1, No 4, July 1949.

Bull Hedley, Strategic Studies and its Critics, World Politics, Vol. 20, No. 4, July 1968.

Calvocoressi Peter, World Politics 1945-2000, Longman, 1968/2001.

Clausewitz Karl Von, Vom Kriege, translation and edition by Howard Michael, Paret Peter, Princeton: Princeton University Press, 1976.

Coufoudakis Van, Greek-Turkish relations 1973-1983: The View from Athens, International Security, Vol. 9, No. 4, Spring 1985.

Edition by Conostas Dimitri, The Greek-Turkish Conflict in the 1990's, Domestic and External Influences, St. Martin's Press New York, 1991.

Edition by Keridis Dimitris, Triantaphyllou Dimitrios, Greek-Turkish Relations in the era of Globalisation, Brassey's, 2001.

Etzold Thomas, Clausewitzian Lessons for modern Strategists, Air University Review, May-June 1980.

Evera Stephen Van, The Cult of the Offensive and the origins of the first World War, International Security, Vol. 9, No. 1, Summer 1984.

Freedman Lawrence, The Evolution of Nuclear Strategy, St. Martin's Press New York, 1981, Palgrave Macmillan 2003 (reprint).

Freedman Lawrence, The changing forms of Military Conflict, Survival, Vol. 40, No. 4, Winter 1998-1999.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Gaddis Lewis John, History, Grand Strategy and NATO enlargement, *Survival*, Vol. 40, No.1, Spring 1998.

Gaddis Lewis John, Grand Strategy in the second Term, *Foreign Affairs*, January/February 2005.

Goldstein J., Zhukov Y., A tale of two fleets: a Russian perspective on the 1973 Naval Standoff in the Mediterranean, *Naval War College Review* 56, No. 1, Winter 1999.

Gray Colin, Why Strategy is Difficult, *JFQ*, Summer 1999.

Gray Colin, On strategic performance, *JFQ*, Winter 1995-1996.

Gray Colin, *Modern Strategy*, Oxford: Oxford University Press, 1999.

Gray Colin, Clausewitz rules, OK? The future is the past-with GPS, *British International Studies Association*, 1999.

Gray Colin, Strategic Culture as context: The first generation of Theory strikes back, *Review of International Studies*, Vol. 25, No. 1, January 1999.

Gray Colin, Transformation and Strategic Surprise, *Strategic Studies Institute (US Army War College)*, April 2005.

Gray Colin, Strategic Defense, Deterrence and the Prospects for Peace, *Ethics*, Vol. 95, No. 3, Special Issue April 2003.

Gray Colin, Payne Keith, Victory is possible, *Foreign Policy*, e-edition (re-edition), 2001.

Gray Colin, National Style in Strategy: the American example, *International Security*, Vol. 6, No.2, Autumn 1981.

Gray Colin, Recognizing and Understanding Revolutionary Change in Warfare: the Sovereignty of Context, *Strategic Studies Institute*, February 2006.

Guehenno Jean-Marie, The Impact of Globalisation on Strategy, *Survival*, Vol. 40, No. 4, Winter 1998-1999.

Hardin Russel, Mearsheimer John, Nuclear Deterrence: Ethics and Strategy, *Ethics*, Vol. 95, No. 3, Special Issue April 1985.

Hart H. Liddell, *Strategy: the indirect approach*, third revised edition and further enlarged London: Faber and Faber, 2003.

Heikka Henrikki, *The Evolution of Russian Grand Strategy-Implications for Europe's North*, POLSIS University of Birmingham, 1999.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Huntington Samuel, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military relations*, *Military Affairs*, Vol. 21, No. 2, Summer 1957.

Kanavou Angeliki Andrea, *How Peace Agreements are derailed: The evolution of values in Cyprus, 1959-1974*, *Journal of Peace Research*, Vol. 43, No. 6, 2006.

Lodal Jan, *Finishing Start*, *Foreign Policy*, No. 48, Autumn 1982.

Markides Kyriakos, *The Rise and Fall of the Cyprus Republic*, New Haven: Yale University Press, 1977.

Metz Steven, *Eisenhower as Strategist: The coherent use of military power in war and peace*, *Strategic Studies Institute (US Army War College)*, February 1993.

Morgenthau Hans, *Politics Among Nations*, 6th edition, New York: McGraw Hill, 1985.

Nicolaidis Kalypso, *Exploring second-best Solutions for Cyprus*, *Survival*, Vol. 40, No. 3, Autumn 1998.

Olgun Ergun, *Recognising two States in Cyprus would fasciliate Co-Existence and Stability*, *Survival*, Vol. 40, No. 3, Autumn 1998.

O' Malley Brendan, Ian Craig, *The Cyprus Conspiracy: America, Espionage and the Turkish Invasion*, I.B. Tauris London, 1999.

Papp Daniel, *Soviet Perceptions of the Strategic Balance*, *Air University Review*, February 1981.

Prodromou H Elizabeth, *Reintegrating Cyprus: The need for a new Approach*, *Survival*, Vol. 40, No. 3, Autumn 1998.

Posen Bary, Ross Andrews, *Competing visions for US Grand Strategy*, *International Security*, Vol. 21, No. 3, Winter 1996-1997.

Sun Tzu, *The art of War*, Oxford University Press, 1963.

Safran Nadav, *From War to War The Arab-Israeli confrontation 1948-1967*, Indiana: Pegasus, 1975.

Wohlstetter Albert, *The delicate balance of Terror*, Rand Corporation, November 1958.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ